

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних економічних відносин
ім. Б. Д. Гаврилишина
Кафедра міжнародної економіки

Наприклад Мирослава Олександрівна

Міжнародна економічна допомога в системі глобального розвитку /
International Economic Assistance in the System of Global Development

спеціальність: 8.03050301 – Міжнародна економіка
магістерська програма – Європейська економіка

Виконав студент групи
МЕЄМ-11
М. О. Наприклад

Науковий керівник
к.е.н., доцент
Л. Б. Колінець

Дипломну роботу допущено до захисту

«_____» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ Є.В. Савельєв

Тернопіль – 2017 р.

АНОТАЦІЯ

Наприклад М.О. Міжнародна економічна допомога в системі глобального розвитку. – Рукопис.

Дипломна робота на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 8.03050301 – Міжнародна економіка. – Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2017.

Дипломна робота присвячена дослідженню теоретичних аспектів поняття міжнародної економічної допомоги. Проведено аналіз особливостей надання міжнародної економічної допомоги у системі глобального розвитку. Запропоновано шляхи посилення реалізації міжнародної економічної допомоги в Україні.

ANNOTATION

Napryklad M.O. International Economic Assistance in the System of Global Development. – Manuscript.

Master work of assignment of qualification of master behind the speciality 8.03050301 – International. – Ternopil national economic university. Ternopil, 2017.

Master work is devoted to the theoretical aspects of the concept of international economic assistance. The features of international economic assistance in the system of global development are analysed. The direction of strengthening implementation of international economic assistance to Ukraine are suggested.

РЕЗЮМЕ

Дипломна робота містить 111 сторінок, 11 таблиць, 12 рисунків, список використаних джерел із 96 найменувань.

Метою дипломної роботи є розвиток теоретичних положень і розробка науково-практичних рекомендацій щодо залучення і використання міжнародної економічної допомоги як механізму реалізації цілей розвитку країн, з врахуванням світового досвіду.

Об'єктом дослідження є міжнародна економічна допомога у світовій економічній системі.

Предметом дослідження є механізм надання та координації міжнародної економічної допомоги як стратегії реалізації цілей розвитку країн.

Одержані висновки та їх новизна: полягають в тому, що на основі виявлення специфіки використання міжнародної економічної допомоги запропоновано практичні заходи з підвищення ефективності залучення іноземної фінансової і технічної допомоги задля реалізації цілей розвитку країни.

Ключові слова: економічна допомога, форми міжнародної допомоги, міжнародна фінансова й технічна допомога, інструмент реалізації цілей розвитку країн, ефективність надання міжнародної допомоги, інституційне забезпечення, модель залучення фінансової допомоги, координація технічної допомоги.

RESUME

Thesis contains 111 pages, 11 tables, 12 figures, list of sources with 96 titles.

The aim of the thesis is the development of theoretical positions and development of scientific recommendations for the attraction and use of international economic aid as a mechanism for the implementation of development goals, taking into account international experience

Object is an international economic assistance in the global economic system.

The subject of research the mechanism of the provision and coordination of international economic aid as a strategy for achieving the goals of development.

The resulting conclusions and innovation: is that by identifying the specific use of international economic aid proposed practical measures to improve the efficiency of attracting foreign financial and technical assistance for the realization of the development goals of the country.

Keywords: economic assistance, forms of international assistance, international financial and technical assistance, the effectiveness of international assistance, institutional support, model financial assistance, coordination of technical assistance.

ЗМІСТ

Вступ.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОПОМОГИ.....	6
1.1. Теоретичні основи міжнародної економічної допомоги та її класифікація.....	6
1.2. Офіційна допомога як функціональний інструмент реалізації цілей розвитку країн.....	14
1.3. Роль міжнародної економічної допомоги в реалізації цілей розвитку.....	25
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОПОМОГИ У СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	31
2.1. Світовий досвід надання і використання міжнародної економічної допомоги.....	31
2.2. Основні принципи формування і спрямування міжнародної економічної допомоги для України.....	40
2.3. Роль міжнародної фінансової допомоги донорів у фінансуванні регіональних та національних проектів країни.....	51
Висновки до розділу 2.....	68
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОСИЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ.....	69
3.1. Шляхи збільшення ефективності надання міжнародної економічної допомоги Україні.....	69
3.2. Напрямки оптимізації політики залучення і використання Україною міжнародної економічної допомоги.....	82
Висновки до розділу 3.....	97
ВИСНОВКИ.....	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101

ВСТУП

Актуальність теми. Впродовж багатьох років відсталість розвитку і нерівність як в розподілі доходів, так і в доступі до базових можливостей є проблемою соціально-економічного розвитку всіх без винятку країн світу, яка в останні десятиліття, попри інтенсивний науково-технічний прогрес, набула всесвітнього масштабу та дедалі більше загострюється як на національних, так і на міжнародному рівнях. До вирішення багатоаспектної проблеми рівномірного економічного розвитку та вирішення проблемних питань країни потрібно підходити комплексно, використовуючи не лише дієві внутрішні механізми підвищення рівня добробуту громадян, але й залучаючи зовнішні механізми, серед яких значну роль відіграє міжнародна економічна допомога.

Міжнародна економічна допомога є процесом надання капіталу в грошовій чи товарній формі суб'єктами однієї країни у власність суб'єктам іншої країни на умовах безоплатності, неповернення тобто безвідходності.

Одним з елементів сучасної системи міжнародної співпраці є механізм допомоги країнам, що розвиваються, у їх соціально-економічному, політичному поступі. Зазначений механізм, зокрема, реалізується через технічну допомогу, яка покликана всебічно сприяти розвитку потенціалу країн-одержувачів у здійсненні суспільних трансакцій. Досвід проведення реформ, зокрема в країнах Центральної та Східної Європи, свідчить про певну суперечливість процесів упровадження міжнародної технічної допомоги, адже в одних державах зовнішня допомога суттєво прискорила суспільно-політичне, соціально-економічне реформування, в інших країнах, незважаючи на значні обсяги підтримки, спостерігається ефект уповільнення або навіть гальмування реформ.

Теоретичні основи передумов надання і формування економічної допомоги щодо реалізації цілей розвитку країн досліджено в роботах зарубіжних і вітчизняних таких науковців як: О. Аріас, А. Аткинсон, Н.

Бердсолл, О. Білорус, Ф. Бургиньон, Дж. Вульфенсон, В. Геєць, О. Гелор, Д. Доллар, С. Єрохін, Я. Жаліло, Д. Зейра, Дж. Коррес, А. Край, С. Кузнец, Н. Лустінг, А. Льюїс, Дж. М. Майер, В. Мау, М. Меламед, С. Мочерний, В. Д. Нордхаус, А. Пападаскалопулос, Р. Перотті, Дж. Поліхронопулос, М. Порфененко, Дж. Е. Раух, Д. Родрік, Дж. Роулз, Дж. Сакс, Пол А. Самуельсон, А. Сен, Дж. Сорос, П. Таусенд, М. Тодаро, Н. Франклін, Ю. Шишков, Т. Шульц, та багато інших.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розвиток теоретичних положень і розробка науково-практичних рекомендацій щодо залучення і використання міжнародної економічної допомоги як механізму реалізації цілей розвитку країн, з врахуванням світового досвіду.

Виходячи з мети дослідження, в роботі поставлені такі завдання:

- проаналізувати теоретичні підходи щодо змісту феномену та поняття міжнародна економічна допомога та розрізнити її види;
- розкрити зміст офіційної допомоги як функціонального інструменту реалізації цілей розвитку країн;
- визначити роль міжнародної економічної допомоги у світовій економічній системі;
- проаналізувати світовий досвід надання і використання міжнародної економічної допомоги;
- встановити основні напрями та принципи формування і спрямування міжнародної допомоги;
- визначити роль міжнародної фінансової допомоги донорів у фінансуванні національних проектів країни;
- сформулювати шляхи збільшення ефективності надання та використання міжнародної економічної допомоги;
- дати рекомендації щодо оптимізації та координації використання Україною міжнародної економічної допомоги.

Об'єктом дослідження є міжнародна економічна допомога у світовій економічній системі.

Предметом дослідження є механізм надання та координації міжнародної економічної допомоги як стратегії реалізації цілей розвитку країн .

Методи дослідження. Інформаційну базу дослідження складають офіційні дані Державної Служби статистики України, Євростату, Світового Банку, Організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, праці вітчизняних і зарубіжних вчених, спеціальні періодичні видання, інформаційні дані мережі Інтернет.

У магістерській роботі використані такі методи дослідження, як:

- системний аналіз – при аналізі сутності міжнародної економічної допомоги та її використання;
- історико-логічний - для виявлення причин й наслідків залучення міжнародної допомоги з боку країн-донорів , країнам що розвиваються;
- компаративний аналіз – для визначення специфічних особливостей залучення міжнародної економічної допомоги;
- статичний аналіз – для дослідження обсягів та напрямків обсягів та напрямків залучення й використання міжнародної економічної допомоги в Україні;
- якісний аналіз – для оцінювання ефективності надання міжнародної економічної допомоги в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що на основі виявлення специфіки використання міжнародної економічної допомоги, запропоновано практичні заходи з підвищення ефективності залучення іноземної фінансової і технічної допомоги задля реалізації цілей розвитку країни.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в можливості застосування розроблених теоретичних практичних підходів та рекомендацій щодо залучення й використання міжнародної економічної

допомоги в Україні та її координації в реалізуванні програм та проектів технічної допомоги.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота загальним обсягом 111 сторінок, у тому числі 99 сторінок основного тексту, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, містить список використаних джерел із 96 найменувань. Робота ілюстрована 12 рисунками на 12 сторінках та містить 11 таблиць на 16 сторінках.

Робота складається з трьох розділів. У першому розділі узагальнені основні теоретичні підходи до визначення феномену поняття міжнародна економічна допомога; визначена її роль для стратегії реалізації цілей розвитку країни.

У другому розділі аналізуються форми і способи залучення міжнародної економічної допомоги; здійснено комплексний аналіз щодо залучення і використання технічної допомоги та співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями та країнами –донорами.

У третьому розділі визначено основні недоліки залучення та використання економічної допомоги в Україні та на основі проведеного аналізу визначено основні рекомендації та практичні заходи щодо координації допомоги

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОПОМОГИ

1.1 Теоретичні основи міжнародної економічної допомоги та її класифікація

Міжнародна економічна допомога являє собою надання капіталу в грошовій чи товарній формі суб'єктами однієї країни у власність суб'єктам іншої країни на умовах безоплатності, неповернення тобто безвідходності. Така допомога найчастіше надається країнам, регіонам, постраждалим від стихійних лих, військових конфліктів та економічної несприятливості.

Сучасний стан міжнародних відносин вимагає всеосяжного підходу до аналізу поведінки суб'єктів міжнародного життя у глобальному суспільстві. Зміна конфігурації ролі провідних країн світу породжує нові підходи до ведення зовнішньої політики, серед яких прогресуючим є політика розвитку і зовнішня допомога як її основний інструмент. Питання допомоги для розвитку є актуальним для української наукової думки.

На сьогодні в різних галузях вітчизняної наукової думки закладена певна база знань у сфері дослідження явища зовнішньої допомоги. У теорії міжнародних відносин можна виділити роботи О.Коппеля, Р.Кривоноса, М.Шепелева, М.Мальського, М.Мацяха, у яких досліджуються питання виникнення та еволюції міжнародної співпраці, діяльності міжнародних організацій, тощо. Економісти О.Білорус, А.Гальчинський, В.Геєць, Л.Кістерський, Т.Липова, О.Палюх, К.Рибальченко, І.Єна, Н.Комар у своїх роботах приділяють увагу проблемам інтеграції України до міжнародних структур, ролі допомоги з боку міжнародної спільноти в реформуванні соціально-економічної сфери України. У сфері політичних наук можна виділити роботи М.Васильєвої, К.Дергачевої, в яких досліджено базові засади зарубіжної допомоги в системі пріоритетів зовнішньої політики окремих країн, визначено роль міжнародної допомоги в реалізації концепції сталого розвитку тощо.

У міжнародних економічних відносинах помітним явищем стає транскордонне переміщення грошових і матеріальних засобів, а також послуг, капіталу, здійснюване в якості економічної, гуманітарної допомоги, без матеріального відшкодування (або на пільгових умовах, наприклад у вигляді пільгових кредитів).

При наданні «допомоги» переслідуються як цілі подолання економічної відсталості, несприятливих наслідків форс-мажорних обставин, задоволення конкретних обмежених потреб, так і цілі впровадження своєї продукції на зарубіжні ринки, визначеного впливу на державу-одержувача.

Предметами правовідносин при здійсненні міжнародній економічній допомогі виступають матеріальні і грошові кошти, послуги, інвестиції.

Опираючись на міжнародне економічне право, джерелами права міжнародної економічної допомогі є: міжнародні звичаї, міжнародні договори про економічне, промислове, науково-технічне співробітництво, про економічну та технічну допомогу, про військово-технічне співробітництво, кредитні договори, договори про безоплатної допомогі, домовленості у формі обміну нотами, різного роду конфіденційні домовленості[38, с.45-47].

У країнах-донорах організаційно-правовими механізмами міжнародної економічної допомогі служать спеціально створювані державні органи.

Класифікують економічну допомогу за різними ознаками і критеріями, відповідно вона може бути представлена у таких виглядах допомогі:

- разова (у випадках стихійних лих);
- регулярна (країнам, що розвиваються);
- двостороння (міждержавна);
- багатостороння;
- приватна;
- державна.

Рис1.1. Класифікація міжнародної економічної допомоги, [38, с.47-50]

Також , економічна допомога може надаватись у вигляді проектної (наприклад, технічна допомоги) та позапроектної домоги (гуманітарна, товарницька) (рис 1.2.)

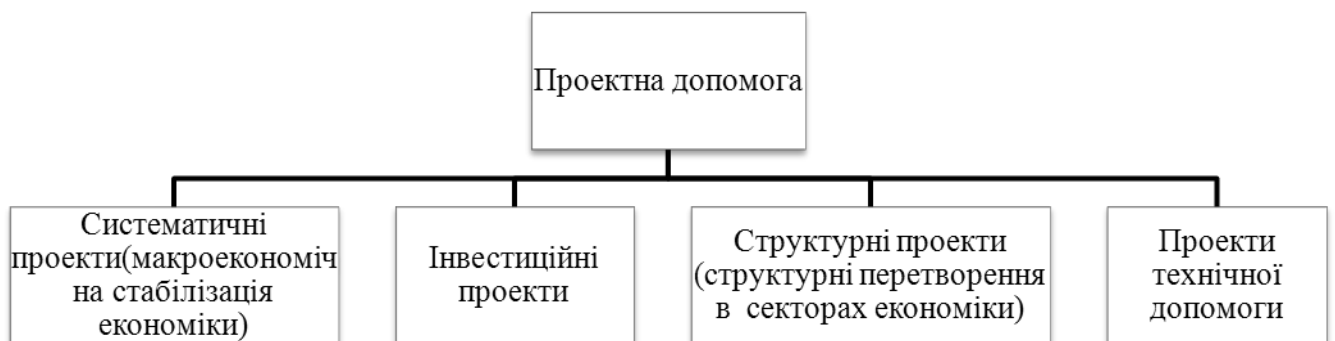

Рис 1.2. Проектна допомога розвитку країни.

Джерело: складено автором на основі джерела [38, с.45-47]

Фінансова допомога надається у вигляді позик, у тому числі і пільгових, фінансових субсидій, дотацій, експортних кредитів, грантів, гарантій, і здебільшого використовується для фінансування проектів

розвитку економіки країни-реципієнта, у тому числі й для вирішення проблеми бідності. У рамках фінансової допомоги реалізують програми бюджетної (товарної) допомоги, забезпечення рівноваги платіжного балансу, структурного й галузевого кредитування тощо.

Технічна допомога (або «технічне співробітництво») надавалась ще з часів реалізації Плану Маршалла і на даний час набула великого значення. Якщо метою фінансової допомоги є часткова чи повна компенсація нестачі внутрішніх ресурсів країни-реципієнта через брак заощаджень і дефіцит іноземної валюти (модель «двох обмежень»), то технічне співробітництво призначене для доповнення й підвищення рівня необхідних для соціально-економічного розвитку країн-реципієнтів знань, виробничих навичок та кваліфікації кадрів – як технічного, так і адміністративного характеру.

На відміну від фінансової, технічна допомога надається у вигляді консультацій, семінарів, досліджень, спеціалізованих курсів, підготовки та передпідготовки кадрів у країні-реципієнті чи за кордоном, обміну спеціалістами, навчання студентів і надання їм стипендій за кордоном, передачі прав користування інтелектуальною власністю, надання обладнання, передових технологій, комп'ютерної техніки, електронних систем обліку й управління, скерування експертів з метою підвищення продуктивності праці і капіталу, а також для реалізації проектів та програм розвитку країн.

Безпосередньо одержувати технічну допомогу може резидент (фізична або юридична особа), яка є реципієнтом. Реципієнт – це визначений у програмі, проекті міжнародної технічної допомоги резидент України, що одержує міжнародну технічну допомогу.

Бенефіціар - центральний або місцевий орган виконавчої влади, до компетенції якого належить реалізація державної політики у відповідній галузі чи регіоні, який заінтересований в результатах виконання проекту.

За рівнем участі реципієнта у реалізації програми технічної допомоги традиційно вона поділяється на: технологічні гранти (так зване «незалежне технічне співробітництво»), суть яких полягає у передачі донорами технологій, обладнання, здійснення підготовки й перепідготовки кадрів, високотехнологічних товарів або фінансових ресурсів на закупівлю технології, обладнання, підготовку та перепідготовку кадрів, причому все це здійснюється на безоплатній основі, а від країни- реципієнта вимагається лише забезпечення виконання організаційних умов її отримання й розміщення; співфінансування технічного сприяння (так зване «інвестиційне технічне співробітництво») – країна-реципієнт, крім організаційних питань щодо отримання технічної допомоги, здійснює фінансування певної частини виконання програм та проектів міжнародної технічної допомоги, хоча це становить меншу частку вартості проекту . У самій суті співфінансування закладено більшу ефективність цього виду технічної допомоги порівняно з грантами, адже результат реалізації проекту (програми, стратегії) залежить значною мірою від участі в цьому процесі реципієнта[37, с.25-26].

ОДР, у тому числі фінансова і технічна допомога, включає проектну допомогу, яку здебільшого надають міжнародні організації та колективні донори у вигляді гарантій кредитування у визначених обсягах за умов виконання країною-реципієнтом своїх зобов'язань і грантів для прискореного процесу впровадження проекту на практиці, а також позапроектну допомогу, яку надають найчастіше на двосторонній основі у вигляді експортних пільгових кредитів, грантів на підтримку державних реформ країни-реципієнта, некредитних інструментів (консультації, дослідницька робота, обговорення стратегії соціально-економічного розвитку країни-реципієнта тощо)

Гуманітарна допомога здійснюється на безоплатній основі. В системі ООН питаннями гуманітарної допомоги займаються: Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (ФАО), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Управління

Верховного комісара ООН у справах біженців, Програма розвитку ООН (ПРООН), Міжнародна організація з проблем міграції, Міжнародний комітет Червоного Хреста та інші.

Впродовж багатьох років відсталість розвитку і нерівність як в розподілі доходів, так і в доступі до базових можливостей є проблемою соціально-економічного розвитку всіх без винятку країн світу.

До вирішення багатоаспектної проблеми рівномірного економічного розвитку та вирішення проблемних питань країни потрібно підходити комплексно, використовуючи не лише дієві внутрішні механізми підвищення рівня добробуту громадян, але й залучаючи зовнішні механізми, серед яких значну роль відіграє міжнародна офіційна допомога.

Економічна допомога часто видається на основі рішень ООН. Кошти, що виділяються у вигляді допомоги країнам, що розвиваються, надаються, як правило, на більш вигідних умовах, ніж звичайні комерційні кредити.

Явище економічної допомоги країнам, що розвиваються виникло після Другої світової війни в умовах краху колоніалізму, співіснування і змагання двох соціально-економічних систем за вплив на шляху розвитку третього світу. СРСР і інші соціалістичні країни допомагали країнам, що розвиваються створювати промисловість (надавали технічну допомогу в спорудженні металургійних, машинобудівних, хімічних та інших підприємств важкої, а також легкої промисловості), зводили великі іригаційні споруди (Асуанська гребля в Єгипті, гребля на Євфраті в Сирії та ін.). Кредитні кошти, які виділялись на ці проекти, видавалися під низький відсоток і з пільговим періодом погашення. Будучи формою допомоги країнам, що розвиваються, кредитування поставок радянського обладнання в ці країни служило разом з тим формою стимулювання вітчизняного експорту. В умовах краху колоніалізму і зростаючого впливу ідей соціалізму на країни що розвиваються, промислово розвинуті країни пішли на значне збільшення сум допомоги своїм колишнім колоніям.

На першому етапі досить значні кошти виділялися в якості безоплатної допомоги (субсидії), що прямувала на формування національної державності, в тому числі армії, об'єктів інфраструктури та ін. Надалі стали переважати кредити, які надавались на пільгових умовах. Іноді в статистичних публікаціях до загальної суми економічної допомоги додавались і звичайні комерційні експортні кредити, які надаються країнам, що розвиваються. За рахунок різних форм допомоги фінансувалась значна частина експорту промислово розвинених країн, що розвиваються[39, с. 32-36].

Країни, що розвиваються в рамках боротьби за новий міжнародний економічний порядок домагалися, щоб «офіційна допомога розвитку», тобто допомога країнам, що розвиваються за рахунок державних коштів, становила до 0,7% ВВП промислово розвинутих країн. Однак, в такому обсязі допомога надавалась лише невеликою частиною промислово розвинених країн. Великі суми допомоги надавались США, колишніми метрополіями (Великобританією, Францією) своїм колишнім колоніям, а також Німеччиною і іншими західноєвропейськими країнами. Значні обсяги економічної допомоги направлялись на спорудження об'єктів інфраструктури, в останні роки в більшій мірі на виробничі об'єкти, а також зміст технічних фахівців.

Найбільш складною проблемою для світової спільноти є допомога найменш розвиненим країнам, що не володіє природними ресурсами і з вкрай низьким життєвим рівнем населення. За сприяння цієї групи країн приймалися спеціальні рішення ООН. Діяльність промислово розвинених країн в області надання допомоги країнам, що розвиваються координується Комітетом сприяння розвитку при Організації економічного розвитку та співробітництва.

Міжнародна економічна політика, одним із головних завдань якої є сприяння розвитку найбідніших країн світу, базується на трьох головних принципах: свобода, рівність та взаємовигідний обмін. Дані принципи сформульовані в різноманітних міжнародних документах. Їхне

концентроване вираження та найповніше розкриття знайшло відображення у прийнятій у травні 1974 р. на Спеціальній сесії Генеральної асамблеї ООН «Декларації про встановлення нового міжнародного економічного порядку (НМЕП)», (резолюція 3201) та відповідної Програми дій. У грудні 1974 р. на 29-й сесії Генеральної Асамблеї ООН було прийнято Хартію економічних прав та обов'язків держав (резолюція 3281). І Декларація, і Хартія містять принципи, які повинні управляти економічними відносинами між державами. Дані принципи становлять також основу політики офіційної допомоги розвитку, водночас не вичерпуючи її змісту та різноманітних форм прояву. Зasadничі принципи МЕР були суттєво доповнені іншими важливими документами, прийнятими в рамках ООН, її економічних підрозділів, на засіданнях Групи 7 (8), а потім Групи 20 найрозвинутіших та найвпливовіших держав світу. Окремі аспекти задекларованих принципів знаходять своє відображення в діяльності ГАТТ-СОТ, МВФ, Світового банку тощо. Реальна ж практика сучасних міжнародних економічних відносин засвідчує все ще існуючий величезний розрив між проголошеними принципами та їхнім втіленням у життя, про що свідчить соціально-економічний стан у найбідніших країнах світу

Міжнародна економічна допомога є одним з каналів, спрямованих на надання сприяння економічному розвитку найменш розвинутих країн світу та на вирішення гострих соціальних проблем (голод, хвороби, неписьменність тощо).

В цілому в тому чи іншому вигляді міжнародна економічна допомога, особливо в умовах співіснування двох світових систем, відіграла помітну роль в прискоренні розвитку країн третього світу.

Таким чином, міжнародна офіційна допомога – це дієвий механізм, який спрямований на подолання бідності та покращення добробуту в країнах, що розвиваються. Збільшення її надання – необхідний виклик для розвинених країн.

1.2.Офіційна допомога як функціональний інструмент реалізації цілей розвитку країн

Глобальні перетворювальні процеси в економіці різних країн протікають неоднорідно, чим обумовлена диференціація в їх розвитку. Комплекс соціальних, демографічних, культурних, економічних проблем, що накопичилися в країнах, що розвиваються, неможливо вирішити тільки за допомогою їх власних коштів, тому виникає проблема залучення зовнішніх джерел інвестування в формі міжнародної допомоги.

Сучасний стан міжнародних відносин вимагає всеосяжного підходу до аналізу поведінки суб'єктів міжнародного життя у глобальному суспільстві. Зміна конфігурації ролі провідних країн світу породжує нові підходи до ведення зовнішньої політики, серед яких прогресуючим є політика розвитку і зовнішня допомога як її основний інструмент.

Різноманітні аспекти політики розвитку у своїх працях досліджували наступні науковці: Д. Дегтерьов, Е. Дегтерьова, Л. Капіца, Н. Касимова, Ю. Зайцев, та іноземні Р. Preston, Р. Mosley, В. Cracknell, R. Peet, A. Lewis, N. Hermes, R. Lensink та інші. Використовуючи структурно-функціональний та інституційний методи з категорії міжнародної допомоги для розвитку, у дослідженні виокремлено та піддано аналізу офіційну допомогу для розвитку, що здійснюється уповноваженими державою-донором органами та агенціями, досліджено її елементи і взаємозалежні зв'язки між ними[40, с.85-87].

Під офіційною допомогою для розвитку аналізуємо гранти і кредити, які:

- були надані країнам чи територіям, занесеним до списку реципієнтів Комітету сприяння розвитку (КСР) Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) ООН;
- здійснюються на офіційному рівні, тобто є офіційно уповноваженими від держави-донора органами, виключаючи пенсії, репарації чи

страхові виплати окремим особам, а також гранти чи позики, які мають військове призначення;

- покликані сприяти зростанню економіки та добробуту реципієнта;
- надаються на пільговій основі, де грантовий елемент (частка позики, що не вимагає повернення) складає не менше 25 %.

Комітет сприяння розвитку класифікує потоки допомоги на три великі категорії :

- офіційна допомога в цілях розвитку (ОДЦР) є найпоширенішою, що складається з допомоги, що надається урядами країн-донорів країнам з низьким і середнім рівнем доходу;
- офіційна допомога (ОД) – це допомога, що надається урядами у багатші країни з доходом на душу населення вище, ніж \$ 9,0005 (наприклад, Багамські острови, Кіпр, Ізраїль і Сінгапур), а також країнам, які раніше були частиною Радянського Союзу;
- приватна добровільна допомога включає в себе гранти від неурядових організацій, релігійних груп, благодійних організацій та фондів .

Крім ОДР та інших офіційних потоків, з країн-донорів до країн-реципієнти направляються приватні потоки на ринкових умовах і приватні гранти. До приватних потоків на ринкових умовах відносять фінансові ресурси, що спрямовуються в країну-реципієнт зі списку КСР приватним сектором країн-донорів. Вони включають прямі закордонні інвестиції, які передбачають довгострокове володіння не менше 10% капіталу компанії; банківські позики і приватні експортні кредити; покупку облігацій країни-реципієнта або цінних паперів компаніями і приватними особами в країні-реципієнті.

Список реципієнтів КСР складається з країн із середнім і низьким рівнем доходів, які визначаються Світовим банком за допомогою ВНД показника на людину не залучаючи країни-члени Великої вісімки та ЄС. Список розширений найменш розвиненими країнами, за визначенням ООН – це 12 % населення світу, на яке припадає менше ніж 2 % світового ВВП.

Допомога для розвитку є категоріально багатоаспектним поняттям для теоретико методологічної епістемології.

Отже, допомога для розвитку – це ресурсна база, яка надається для реконструкції інфраструктури, інституцій, економіки, щоб подолати наслідки конфлікту (війни). Основними вимогами визначено відновлення власності та інфраструктури, транзакція влади та урядових структур, демократизація суспільних відносин, панування верховенства права, а також промоція стабільного макроекономічного середовища. Характерною ознакою допомоги для розвитку є її довготривалість. Для порівняння, гуманітарна допомога здійснюється на короткотерміновій основі як швидка реакція на подолання надзвичайних ситуацій. Якщо ж процес відновлення після кризового стану затяжний, тоді починають впроваджувати проекти та програми допомоги для розвитку. Довгостроковість детермінується як використання грантів та іноземних позик протягом більше, ніж одного року.

Міжнародна офіційна допомога надається на багатосторонній основі міжнародними фінансовими організаціями, фондами, інтеграційними об'єднаннями, які виступають в ролі іноземних донорів, а також на двосторонній основі - безпосередньо від промислово розвинених країн [6].

Історично першими проявами надання міжнародної допомоги був План Маршала. Одне з найбільших досягнень Плану Маршалла – інтеграція економік Західної Європи. Американські лідери хотіли відновити Європу за принципами американського неокapіталізму, що означало поєднання капіталізму з вільною торгівлею (а не з контролем з боку держави) та силами вільного ринку. Але такий порядок вимагав тісного співробітництва на всіх рівнях – починаючи з виробників та власників капіталу і закінчуючи урядами. Цей підхід було названо «корпоратизмом». Таким чином, План Маршалла заклав основи інтегрованого європейського ринку, який зміг поглинути потужність Німеччини, стимулювати продуктивність, підняти рівень життя, знизити ціни, зміцнити базу для безпеки і відновлення континенту.

План Маршалла був, по суті, спільним започаткуванням. Протягом перших двох років в основних європейських країнах з внутрішніх джерел здійснювалося 80–90% капіталовкладень. Допомога за Планом Маршалла сприяла імпорту базових товарів, стимулювала інвестиції та допомагала зупинити інфляцію. Все це, у свою чергу, сприяло зростанню виробництва, поліпшенню умов торгівлі і зрештою привело до найдовшого в історії сучасної Європи періоду соціального миру та процвітання та сприяло в подальшому міжнародної допомоги задля розвитку потребуючих країн.

Офіційна допомога розвитку (ОДР) є одним з каналів, спрямованих на надання сприяння економічному розвитку найменш розвинутих країн світу та на вирішення гострих соціальних проблем (голод, хвороби, неписьменність тощо). Станом на 2010 р. у світі від голоду страждало 925 млн. осіб. За частинами світу їх чисельність розподілялася так:

- Розвинуті країни – 19 млн. (2.1%).
- Близький Схід і Північна Африка – 37 млн. (4.0%).
- Латинська Америка і Кариби – 53 млн. (5.7%).
- Африка на південь від Сахари – 239 млн. (25.8%).
- Азія і Тихоокеанський басейн – 578 млн. (62.5%).

У країнах, що розвиваються, кількість голодуючих становить 98% від сумарної кількості даної групи людей у світі. У Бангладеш, Китаї, Демократичній Республіці Конго, Ефіопії, Індії, Індонезії і Пакистані зосереджено 2/3 усіх голодуючих людей світу. За даними ФАО, протягом останнього півстоліття питома вага голодуючих у загальній структурі населення світу поступово скорочується:

- 1969-1971 рр. – на 26%;
- 1990-1992 рр. – на 16%;
- 2005-2007 рр. – на 13%;
- 2010 р. – на 13,2%.

Питома вага людей, які живуть на менше ніж на \$1.25 на день, скоротилася з 43.1% в 1990 р. до 22.2% в 2008 р. Водночас остання фінансова

криза негативно вплинула на процес скорочення бідності і в 2010 році навіть відбулося невелике зростання даного показника у порівнянні з 2007 роком.

Незважаючи на зазначений прогрес, мільйони людей на південь від Сахари, у Південній Азії залишаються в бідності, не мають доступу до освіти, охорони здоров'я, продуктивної зайнятості тощо.

Міжнародна офіційна допомога розвитку займає одне з пріоритетних місць у політиці міжнародного сприяння розвитку. Вона була започаткована Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) з 1969 р. для визначення офіційної форми міжнародної допомоги країнам, що розвиваються. Офіційна допомога здійснюється різними донорами та донорськими групами на багатосторонньому або на двосторонньому рівнях. На сучасному етапі переважає допомога, що здійснюється через програми, які реалізуються на двосторонній основі. Однак існують проблеми, пов'язані із допомогою для розвитку, які уряди не можуть вирішити на двосторонньому рівні, – тоді вступають в дію об'єднані зусилля, і допомога надається через багатосторонні структури. Тобто донори можуть використовувати міжнародні організації для надання офіційної допомоги для розвитку на двосторонньому рівні [8].

Офіційна допомога для розвитку на багатосторонньому рівні – це сукупність заходів, що здійснюються державами через міжнародні організації чи іншими інституціями-донорами, в яких група країн, що офіційно представляє свою державу, реалізує спільні проекти для покращення рівня життя населення в бідних країнах. Донори здійснюють внески до відповідних організацій. У 2000 р. з метою зниження рівня надзвичайної бідності на Генеральній сесії ООН 189 країн-членів підписали декларацію «Цілі розвитку тисячоліття», яка повинна була реалізовуватись до 2015р. Ця концепція представлена на багатосторонньому рівні політики розвитку спеціалізованими установами ООН, ЄС, Групою Світового банку та іншими міжнародними інституціями.

Група Світового банку є однією із найпотужніших структур, що здійснює політику розвитку на багатосторонньому рівні. Група складається із п'яти міжнародних організацій: Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Багатостороння агенція з гарантій інвестицій та Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів. Організація надає кредити, реалізує різні проекти та за допомогою індикаторів випускає щорічний звіт. Комітет сприяння розвитку (КСР) як уповноважений орган ОЕСР ООН налічує 24 члени і є унікальним міжнародним форумом багатьох найбільших донорів. КСР об'єднує зусилля донорів для забезпечення сталого розвитку, росту економічно відсталих країн, скорочення бідності, підвищення рівня життя в країнах, що розвиваються. Комітет надає аналітичну інформацію щодо створення програм, формує щорічні звіти про діяльність донорів. Частка допомоги, яка була надана через Комітет сприяння розвитку у 2011 р., склала 40 % (55 млн. дол.) від загальної наданої допомоги .

При здійсненні міжнародної допомоги розвитку на двосторонній основі країни-донори надають кредити і безповоротні субсидії з бюджету і суворо контролюють їх витрачання. Країни-донори повинні виділяти на МОДР кошти в розмірі 0,7 % ВВП, що зафіксовано в ряді міжнародних документів. Однак провідні країни-донори надають кошти в розмірі 0,25-0,35 % (США, Японія, Німеччина, Велика Британія).

Основні критерії при розподілі офіційної допомоги розвитку: рівень економічного розвитку країни-реципієнта; військово-стратегічні, політичні, соціально-економічні міркування.

Більша частина ресурсів, що виділяється, прив'язується до фінансування конкретних об'єктів. На пільгових умовах здійснюється кредитування будівництва інфраструктурних об'єктів (транспорт, зв'язок, енергетика), соціальних програм (освіта, охорона здоров'я), сільського господарства. Важлива роль належить також продовольчій допомозі.

При здійсненні міжнародної офіційної допомоги розвитку на багатосторонній основі кошти надходять від міжнародних фінансових організацій: МБРР, регіональних банків розвитку, МВФ, різних фондів у рамках ООН, ЄС.

Міжнародні фінансові організації надають допомогу країнам, що розвиваються, за такими основними напрямками:

- кредитування конкретних об'єктів інфраструктури, програм економічних реформ, спрямованих на стимулювання ринкових відносин, адаптацію до світового господарства (МБРР, Міжнародна асоціація розвитку);
- сприяння припливу приватних інвестицій. Кредити надаються на міжурядовій основі або під гарантію уряду (МБРР, Міжнародна фінансова корпорація);
- кредитування регіональних об'єктів, розроблення стратегії розвитку з урахуванням регіональної специфіки (регіональні банки: Міжамериканський банк розвитку, Африканський банк розвитку, Азіатський банк розвитку, ЄБРР);
- надання кредитів (строком на 3-5 років) на покриття дефіцитів платіжних балансів (МВФ).

Паризька декларація 2005 року сформулювала п'ять головних принципів партнерства щодо офіційної допомоги розвитку:

- країни, що розвиваються, розробляють власні стратегії розвитку, удосконалюють свої інститути, протидіють корупції;
- країни-донори надають сприяння у відповідності з даними стратегіями та використовують місцеві системи;
- країни-донори координують свої дії, спрощують процедури, обмінюються інформацією з метою уникнення дублювання;
- країни, що розвиваються, та донори концентрують свої зусилля на виробництві та на визначенні результатів;

- донори та партнери з країн, що розвиваються, оцінюють загальні результати розвитку .

Зазначені принципи були розвинуті в документі, який отримав назву Порядок денний дій Аккри у 2008 р. (Accra Agenda for Action). Зокрема, донорами було наголошено на використанні національних систем країн-реципієнтів та на пріоритетному наданню програм допомоги громадському (державному) сектору; на сприянні реалізації провідних реформ в країнах, що розвиваються; на необхідності спільних оцінок щодо того, як використовуються надані кошти та ін[6].

Згідно з концепціями 70-х рр. ХХ ст., про перебудову міжнародних економічних відносин та встановлення нового економічного порядку, та з іншими документами, прийнятими міжнародним співтовариством, розвинуті індустріальні країни є основними донорами держав – одержувачів офіційної допомоги розвитку (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Головні одержувачі офіційної допомоги розвитку (2014 р.)

млн.дол.США, [6]

Країни з низькими доходами (менше 1005 дол. на душу населення)	29779,4
Країни з середніми доходами (1006-12275 дол. на душу населення)	41152,0
Країни з доходами нижчими від середніх (1006-3976 дол. на душу населення)	29587,9
Країни з доходами вищими від середніх (3976-12275 дол. на душу населення)	10377,3
Південна Азія і басейн Тихого океану	7875, 1

Продовження табл.1.1

Європа й Центральна Азія	5556,1
Латинська Америка й Кариби	9201,1
Середній Схід і Північна Африка	8009,6
Південна Азія	12867,1
Африка на південь від Сахари	32263, 2

Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято резолюцію, в якій погоджено, що економічно розвинені країни світу надаватимуть офіційну щорічну допомогу для розвитку країнам, які розвиваються. Протягом п'яти років вона повинна досягти хоча б 0,7 % від валового національного доходу країни-донора. Однак за 2010 р. середній показник членів Комітету сприяння розвитку склав 0,49 %. Лише п'ять країн змогли досягти рівня 0,7 %, серед яких Норвегія (1,1 %), Люксембург (1,09 %), Данія (0,9 %), Швеція (0,97 %) та Нідерланди (0,81 %). Примітно, що США і надалі вносять найбільшу суму у порівнянні з іншими країнами, однак вона не досягає домовлених 0,7 % ВНД.

Отже, підсумовуючи визначення сутності офіційної допомоги розвитку (ОДР) слід зауважити, що вона повинна відповідати певним вимогам, а саме:

- 1) надходити з офіційних джерел та від офіційних іноземних донорів;
- 2) надаватися бідним країнам з метою підтримки їхнього соціально-економічного розвитку;
- 3) не розглядатися донорами як комерційний трансферт і передбачати пільгові умови (дарчий еквівалент як показник рівня пільг має становити не менше, ніж 25% наданих позик).

1.3. Роль міжнародної економічної допомоги в реалізації цілей розвитку

Програми міжнародної допомоги є відносно давнім та широко вживаним інструментом економічного впливу на держави-суб'єкти МЄВ. Першим фактичним історичним актом реалізації програми фінансової допомоги варто вважати французькі відрахування на користь США у часи революційних коливань та проголошення республіки (1760-70-ті рр.). Цікавим є той факт, що по мірі зростання обсягів відрахувань на користь тоді ще молодій республіці Сполучених Штатів, фінансового занепаду зазнавала сама імперія бурбонів, що призвело до сумнозвісних подій 1789 р. у Бастилії. Бурхливого розвитку міжнародні програми допомоги набули у другій половині ХХ ст., а основним каталізатором даного процесу варто вважати післявоєнний «План Маршала». Розроблений майже півстоліття тому План Маршала залишається успішним прикладом систематизованого комплексного залучення переміщення капіталу в грошовій і товарній формі від багатих до бідних країн заради спільної вигоди обох. Він зумовив виникнення нових планів двосторонньої допомоги з боку інших країн та їх об'єднань, а також дав поштовх для створення різноманітних організацій у сфері надання допомоги бідним державам. І хоча виникнення Плану Маршала пов'язано з історичними труднощами, він і сьогодні є важливим аспектом ефективного міжнародного співробітництва.

Діяльність Групи Сприяння Розвитку (ГСР), що була створена 13 січня 1960 р. та перетворена на Комітет Сприяння Розвитку (КСР) після започаткування ОЕСР, стала першим інституційним праобразом сучасної офіційної допомоги цілям розвитку (ОДЦР). Закономірним видається той факт, що провідні розвинені країни, які сьогодні розглядаються як фундамент славнозвісної «Великої Сімки», формували засадничі принципи функціонування ГСР (табл.1.2).

Інституціоналізація режиму сприяння міжнародному розвитку, [5]

Період	Особливості	Міжнародно-правові документи, що регулюють відносини «донор допомоги – реципієнт допомоги»
1960-1970	Коллективне право на розвиток, невід'ємність державного суверенітету, промисловий розвиток	<ul style="list-style-type: none"> - Декларація про надання незалежності колоніальним країнам та народам (ГА ООН, 1960р.). - «Декада розвитку» ООН – програма міжнародноекономічного співробітництва (ГА ООН, 1961 р.). - Декларація про невід'ємний суверенітет над природними ресурсами (ГА ООН, 1962 р.). - Організація Об'єднаних Націй про промисловий розвиток (ГА ООН, 1962 р.). - Установа Конференції ООН про торгівлю та розвиток в якості органу Генеральної асамблеї (ГА ООН, 1964 р.). - Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (ГА ООН, 1966 р.). - Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН (ГА ООН, 1970 р.).
1970-1990	Створення справедливих (преференціальних) умов для країн, що розвиваються, а також становлення права на розвиток	<ul style="list-style-type: none"> - Міжнародна стратегія розвитку на друге Десятиліття розвитку ООН (ГА ООН, 1970 р.). - Декларація про встановлення нового міжнародного економічного порядку та Програма дій щодо становлення нового міжнародного економічного порядку (ГА ООН, 1974 р.). - Декларація про використання науково-технічного прогресу в інтересах світу та на користь людству (ГА ООН, 1975 р.).

Продовження табл. 1.2

1970	Акцент на соціальні аспекти розвитку	<ul style="list-style-type: none"> - Декларація соціального прогресу та розвитку (ГА ООН, 1969 р.). - Єдиний підхід до економічного та соціального планування в області національного розвитку (ГА ООН, 1970 р.). - Копенгагенська декларація про соціальний розвиток (Всесвітня зустріч на високому рівні в інтересах соціального розвитку, 1995 р.).
1980	Перехід від соціально-економічних аспектів розвитку до концепції сталого розвитку	<ul style="list-style-type: none"> - Ріо-де-Жанейрська декларація про навколишнє середовище та розвиток; - Конвенція про біологічну різноманітність (Конференція ООН про навколишнє середовище та розвиток, 1992 р.). - Кіотський протокол (3-я Конференція сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, 1997 р.). Йоханнесбургська декларація про сталий розвиток (Всесвітня зустріч на високому рівні про сталий розвиток, 2002 р.).
2000	Підвищення рівня гармонізації та ефективності міжнародної допомоги.	<ul style="list-style-type: none"> - Декларація тисячоліття ООН (ГА ООН, 2000 р.). Монтерейський консенсус (Міжнародна конференція щодо фінансування розвитку, 2002 р.). - Римська декларація щодо питань узгодження (Форум високого рівня щодо питань узгодження, 2003 р.). Паризька декларація про підвищення ефективності зовнішньої допомоги (2-й Форум високого рівня, 2005 р.). - Підсумковий документ Всесвітнього саміту (ГА ООН, 2005 р.). - Аккрська програма дій (3-й Форум високого рівня щодо підвищення ефективності допомоги, 2008р.).

Ще в 1970-х роках країни, що розвиваються ініціювали дебати про необхідність перебудови міжнародних економічних відносин в сфері сприяння розвитку. Суть перебудови зводилася до вимог забезпечення повного і постійного суверенітету кожної держави над його природними ресурсами і всієї економічної діяльністю, включаючи безумовне право на націоналізацію. Йшлося також про сприяння в передачі нової техніки і технологій, необхідних для модернізації виробництва в цих країнах, про протидію несприятливим для країн, що розвиваються змінам цін на світовому ринку, про встановлення ефективного контролю над діяльністю транснаціональних корпорацій. Підтвердженням необхідності проведення реформ стало одноголосне прийняття «Декларації про встановлення нового міжнародного порядку» на пленарному засіданні Генеральної асамблеї ООН в 1974 році. Однак країни-донори ще довго дотримувалися доктрини «задоволення первинних потреб», проголошеної в рамках Другої міжнародної стратегії розвитку. У період з 1968 по 1975 роки найсильніші посухи в зоні Сахеля в Африці, Ефіопії та Бангладеші викликали масовий голод. Країни-донори КСР ОЕСР в період з 1973 по 1975 роки виділили значні ресурси на боротьбу з цими лихами. Серед спонукальних чинників зміни позиції країн-донорів з концепції «прискореного зростання» на «задоволення первинних потреб» виділяють наслідки світової енергетичної кризи і неспроможність країн, що розвиваються вирватися з «пастки бідності», підсиленої демографічним вибухом в країнах Африки, Азії та Латинської Америки.

Слід констатувати відсутність одностайності у тлумаченні самого поняття «допомога». Як правило, іноземна допомога виступає як необхідний засіб сприяння економічному розвитку в найменш розвинених країнах. Мета програми іноземної допомоги найменш розвиненим країнам полягає у прискоренні їх економічного розвитку до того моменту, де задовільні темпи росту можуть бути досягнуті на основі самопідтримки. Таким чином, загальна мета зовнішньої допомоги – це надання кожній найменш розвиненій

країні позитивних стимулів для реалізації максимальних зусиль країни щодо підвищення темпів її зростання.

Стандартне визначення іноземної допомоги виходить з Комітету сприяння розвитку (КСР) Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), яка визначає іноземну допомогу як фінансові потоки, технічну допомогу і товари, які: в якості своєї основної мети призначені для сприяння економічному розвитку та добробуту (таким чином, виключають допомогу військовій сфері та для інших цілей, що не допомагають розвитку); передбачають гранти або пільгові кредити[10].

Гранти та пільгові кредити називаються фінансуванням на пільгових умовах, в той час як кредити, які несуть в собі ринкові або близькі до ринкових умови (і, отже, не є іноземною допомогою) відносять до не пільгового фінансування.

Відповідно до вище згаданої класифікації Комітету сприяння розвитку Організації економічного співробітництва та розвитку (КСР ОЕСР), офіційна допомога в цілях розвитку - це сприяння країнам і територіям, що входять до списку реципієнтів допомоги КСР, і багатостороннім інститутам розвитку, яке:

- надається офіційними структурами, включаючи державні і місцеві уряди або їх виконавчі органи;
- спрямоване, в першу чергу, на стимулювання економічного розвитку та добробуту;
- носить пільговий характер, при цьому умови надання фінансування щонайменше на 25% більш пільгові порівняно з ринковими при ставці дисконтування 10%.

Ступінь пільговості умов надання міжнародних кредитів і позик визначається так званим грант-елементом або інтегральним показником, що використовується для зіставлення умов надання кредитів і позик, в рамках якого порівнюються умови окремого кредиту за трьома основними параметрами - терміну кредиту, пільгового періоду і процентною ставкою.

Таким чином, він показує, яку частину платежу в рахунок погашення боргу недоотримує кредитор в умовах надання кредиту на більш пільгових умовах, ніж ринкові.

Водночас, слід акцентувати на тому, що вказані вище історичні аспекти, та й сам змістовний контекст ОДЦР тісно корелює з Цілями Розвитку Тисячоліття ООН, визначеними у 2000 р. Слід зазначити, що приведені нижче цілі були однотайно визнані країнами-донорами ОДЦР у якості основного орієнтиру фінансових транзакцій на користь найменш розвинених країн та обтяжених боргом країн. Викорінення неприйнятно високих рівнів бідності та голоду у глобальному масштабі; забезпечення доступності середньої освіти у планетарному вимірі; сприяння встановленню статевої рівності та підвищення соціальної ролі жінки; зниження випадків дитячої смертності; сприяння укріпленню здоров'я матерів; боротьба з СНІД/ВІЛ, малярією та рештою небезпечних хвороб; зменшення тиску на навколишнє середовища в рамках заохочення сталого розвитку; побудова міжнародного партнерства заради розвитку.

Крім фінансової допомоги, до ОДР відноситься також технічна допомога, що припускає: гранти громадянам країни-реципієнта допомоги на здобуття освіти та підвищення кваліфікації як у своїй країні, так і за кордоном; виплати консультантам, радникам і іншому персоналу, а також учителям та адміністративним співробітникам, що працюють в країні-реципієнті допомоги. Допомога такого роду, що надається з метою сприяння реалізації капітальних проектів, включається як складова частина двосторонніх проектів і програм співробітництва[8].

Для досягнення Цілей в галузі розвитку на рубежі тисячоліття (ЦРТ), у тому числі скорочення вдвічі бідності в усьому світі до 2015 року, країни-донори визначили за необхідне виділяти 0,7 відсотка свого ВВП на офіційну допомогу на цілі розвитку. Однак у зв'язку з цим деякі вчені-економісти, зокрема Б.Клеменс, С.Гупта, О.Пивоварський та Е.Тіогсон ставлять питання про те, в якій формі має надаватися ця допомога - у вигляді кредитів або

грантів. Вчені стверджують, що, починаючи ще з 1960-их рр., країни – реципієнти допомоги більш приязно відносяться до грантів, адже кредити передбачають тягар майбутніх платежів.

З макроекономічної точки зору, це служить стимулом до розумного використання ресурсів та мобілізації податків або, принаймні, до підтримання поточних рівнів забезпечення доходної частини бюджету. Натомість, гранти розглядаються ними як безкоштовні ресурси і, отже, як можливий замітник внутрішніх доходів. Більше того, якщо значна частка кредитів надається на надзвичайно пільгових умовах, а заборгованість по них нерідко реструктуризується, функціонери в країні-реципієнті допомоги починають розглядати такі кредити як аналог грантів.

Водночас, якщо взяти до уваги праці таких вчених як М. Нісанке та Е.Торбеке, згідно з яким окрім каналу «економічного зростання» є інші важливі канали, через які глобалізація впливає на бідність. Перелік каналів впливу, до яких, серед іншого, автори залучають технології, мобільність факторів виробництва, структуру трудової міграції, інспірованої глобалізацією; збільшення економічної відкритості і, як наслідок, пов'язану з цим вразливість бідних сімей до економічних та фінансових потрясінь; асиметрію інформації та відмінності у рівнях інституційного розвитку в розвинених країнах та країнах, що розвиваються, які, зрештою, і опосередковують вплив вище згаданих каналів на бідні верстви населення, переконує в неспроможності економічної допомоги істотно вирішити одну з глобальних проблем людства. Більше того, зміни, що відбулись в історичному контексті з моменту старту програм офіційної допомоги, дають нам привід за сучасних умов розвитку міжнародних економічних відносин інтерпретувати допомогу як свого роду акт компенсації за прискорену лібералізацію торгівлі та ринків капіталу, які загострили залежність найменш розвинених країн від ринкових коливань.

Висновки до розділу 1

В процесі глобалізації міжнародна економічна допомога стала прогресуючим механізмом щодо реалізації цілей розвитку країн. Міжнародна економічна допомога є процесом надання капіталу в грошовій чи товарній формі, які виділяються розвиненими країнами світу та міжнародними фінансово-кредитними організаціями країнам, що розвиваються. Виділені ресурси покликані надавати допомогу державам у просуванні необхідних для економіки реформ і підвищення якості життя населення країни.

Визначення змісту феномена та поняття міжнародної економічної допомоги є проблемою міждисциплінарною: стосується галузей державного управління, права, економіки, міжнародних відносин.

Слід констатувати відсутність одностайності у тлумаченні самого поняття «допомога». Теоретичні підходи щодо визначення основних аспектів міжнародної економічної допомоги досліджено в роботах Р.Войтович, О.Лозовицького, О.Білорус, А.Гальчинський, В.Геєць, Л.Кістерський та ін.

Процес надання міжнародної допомоги є відносно давнім та широко вживаним інструментом економічного впливу на держави-суб'єкти міжнародних економічних відносин.

Історично першими проявами надання міжнародної допомоги був План Маршала. Одне з найбільших досягнень Плану Маршалла – інтеграція економік Західної Європи

На початку 1970-х років почали піднімати питання про необхідність перебудови міжнародних економічних відносин в сфері сприяння розвитку

Зовнішня допомога є одним з каналів, спрямованих на надання сприяння економічному розвитку найменш розвинутих країн світу та на вирішення гострих соціальних проблем (голод, хвороби, неписьменність тощо) .

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОПОМОГИ У СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

2.1 .Світовий досвід надання і використання міжнародної економічної допомоги

На сьогодні міжнародну економічну допомогу розглядають як невід'ємну складову глобальних і національних програм розвитку, а також засіб зміцнення людського потенціалу і створення необхідних умов для пришвидшеного розвитку. Офіційна допомога розвитку (ОДР) повинна відповідати певним вимогам, а саме:

- 1) надходити з офіційних джерел та від офіційних іноземних донорів;
- 2) надаватися бідним країнам з метою підтримки їхнього соціально-економічного розвитку;
- 3) не розглядатися донорами як комерційний трансферт і передбачати пільгові умови (дарчий еквівалент як показник рівня пільг має становити не менше, ніж 25% наданих позик).

Аналіз світового досвіду використання міжнародної допомоги дає змогу стверджувати наявність і переваг, і недоліків у практично всіх видів економічного сприяння.

Найбільш масштабним і вдалим, на думку більшості фахівців прикладом двосторонньої допомоги є розроблений півстоліття тому План Маршала, реалізація якого забезпечила трансфер капіталу в грошовій і товарній формі від багатих до бідних (на той час) країн заради спільної вигоди обох. Одне з найбільших досягнень Плану Маршалла – інтеграція економік Західної Європи. Американські лідери хотіли відновити Європу за принципами американського неокапіталізму, що означало поєднання капіталізму з вільною торгівлею (а не з контролем з боку держави) та силами вільного ринку. Але такий порядок вимагав тісного співробітництва на всіх

рівнях – починаючи з виробників та власників капіталу і закінчуючи урядами. Цей підхід було названо “корпоратизмом”. Таким чином, План Маршалла заклав основи інтегрованого європейського ринку, який зміг поглинути потужність Німеччини, стимулювати продуктивність, підняти рівень життя, знизити ціни, зміцнити базу для безпеки і відновлення континенту.

Крім того, він зумовив появу нових планів двосторонньої допомоги з боку інших країн та дав поштовх для створення різноманітних організацій у сфері надання допомоги бідним державам [13].

Щодо переваг цього плану, можна виділити: своєчасність надання допомоги; уникнення диктування умов з боку США, щодо надання допомоги та прямого втручання у внутрішні справи країн-реципієнтів; сприяння лібералізації європейської торгівлі та стійкості європейських валют, інтеграції ринків, тощо; урахування всього спектра проблем у країнах Західної Європи та намагання активізувати внутрішні ресурси країн-реципієнтів з метою їхнього економічного розвитку; допомога у встановленні демократії й ринкової економіки; взаємну вигоду для обох сторін; допомога у розробці реформ та стратегій своїх національних інтересів країн-реципієнтів; розподіл відповідальності та контролю завдяки відповідному інституційному забезпеченню (створення спеціального бюджетного рахунка дало змогу контролювати використання іноземної фінансової допомоги, уникнути «проїдання» допомоги та стабілізувати рівень зовнішньої заборгованості з метою мінімізації залежності від донора).

Однак така допомога передусє не лише економічний розвиток країн-реципієнтів, а й індивідуальні інтереси країн-донорів, зокрема: бажання отримати власний прибуток чи іншу вигоду переважають над нагальними потребами бідних країн та не завжди враховують усі стратегічні пріоритети останніх; двостороння допомога виділяється на умовах, пов'язаних з виконанням країною-реципієнтом економічних і соціальних програм, розроблених донорами; двостороння допомога найчастіше надається в

обсягах, які відповідають наявним у них ресурсам, а не цілям стратегії подолання бідності країни- реципієнта.

Більшість країн-донорів надає переважно «зв'язану допомогу», отримуючи при цьому економічні вигоди. Зокрема, Канадське агентство міжнародного розвитку (КАМР) – основне джерело надання допомоги з боку Канади – з кожного долара, спрямованого у бідні країни, повертає близько 70 центів завдяки купівлі останніми канадських товарів і послуг . Лише у надзвичайних ситуаціях КАМР дозволяє країнам, що розвиваються, використовувати канадське фінансування для закупівлі продуктів харчування в інших країнах, але обсяг таких витрат не повинен перевищувати 10% щорічного бюджету Агентства, а решту ресурсів необхідно витратити на придбання продовольчих товарів лише з Канади. «Незв'язана» допомога з боку КАМР надається на основі принципу географічної дискримінації (так, у регіон на Південь від Сахари обсяг допомоги не повинен перевищувати 50%, а в інші країни, що розвиваються, – 33,3%).

З метою акумуляції ресурсів для надання допомоги новоутвореним бідним державам-колишнім колоніям розвинуті країни об'єднались в Організацію економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), у межах якої почав діяти Комітет допомоги розвитку (КДР). Відповідно до установ організації кожна країна-учасниця ОЕСР має спрямовувати 0,7% від ВВП на потреби країн-реципієнтів.

Надання офіційної допомоги розвитку не завжди давала очікувані результати, що пояснювалося значною мірою неготовністю або небажанням країн-реципієнтів спрямовувати отримані кошти на реформування розвитку та розробку нових стратегій і спричинило поступове зменшення обсягів допомоги з боку США – з 3% (на початку реалізації Плану Маршалла) до 0,22% ВВП у 2005 р. та Франції, Великобританії й інших розвинутих країн. Однак у тому ж 2005 р. загальний обсяг допомоги становив 0,33% сукупного ВВП, що значно більше, ніж у 2001 р. та 2003 р. – відповідно 0,22% і 0,25% ВВП, переважно за рахунок скандинавських країн, які перевищували план.

Незважаючи на практично повну відсутність історичного зв'язку з країнами третього світу, скандинавські країни у 1960-ті рр. стали піонерами у наданні значної допомоги цим країнам. Разом з малими країнами Європи, насамперед, Нідерландами, вони взяли на себе неспівставний з їхніми розмірами тягар допомоги слаборозвинутим країнам. Ці держави виступили також ініціаторами основних реформ у міжнародній економічній політиці в цій сфері (табл.2. 1).

Таблиця 2.1

Основні донори та обсяги офіційної допомоги розвитку (ОДР), [11]

Країни- донори – члени Комітету допомоги Розвитку	Обсяг офіційної допомоги в цілях розвитку (ОДР) у % від ВВП			
	1990	2001	2003	2005
США	0,21	0,11	0,15	0,22
Японія	0,31	0,23	0,20	0,28
Німеччина	0,42	0,27	0,28	0,30
Великобританія	0,27	0,32	0,34	0,47
Франція	0,60	0,32	0,41	0,47
Нідерланди	0,92	0,82	0,80	0,82
Іспанія	0,20	0,30	0,23	0,27
Швеція	0,91	0,77	0,79	0, 94
Данія	0,94	1,03	0,84	0, 94
Італія	0,31	0,15	0,17	0,29
Канада	0,44	0,22	0,24	0,34
Норвегія	1,17	0,80	0,92	0,94
Швейцарія	0,32	0,34	0,39	0,44
Австралія	0,34	0,25	0,25	0,25
Бельгія	0,46	0,37	0,60	0,53
Австрія	0,11	0,29	0,20	0,52

Продовження табл.2.1

Фінляндія	0,65	0,32	0,35	0,46
Ірландія	0,16	0,33	0,39	0,42
Португалія	0,24	0,25	0,22	0,21
Люксембург	0,21	0,76	0,81	0,82
Нова Зеландія	0,23	0,76	0,23	0,27

На сьогодні найбільшим світовим донором є ЄС, завдяки об'єднанню внесків західноєвропейських країн-членів (близько 11% від світового обсягу ОДР і п'яте місце після США, Японії, Німеччини та Франції) (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Головні країни-донори надання офіційної допомоги розвитку в період 2012-2015 рр., [11]

Країни- донори	Обсяг офіційної допомоги в цілях розвитку (ОДР) всього в млн.дол. США			
	2012	2013	2014	2015
США	27622	20165	25194	29 037
Японія	13147	11712	12953	15145
Німеччина	10082	8341	9512	11972
Великобританія	10767	9412	9814	12953
Франція	10026	7814	8162	11642
Нідерланди	5115	4101	5070	7013
Швеція	3362	2173	3147	5017
Данія	2109	1742	2013	2988
Канада	3756	2104	2640	4917
Норвегія	2786	1971	2061	3429
Швейцарія	1767	1516	1594	2735

Австралія	1680	1461	1494	2313
-----------	------	------	------	------

Європейська комісія розробила низку практичних рекомендацій щодо збільшення фінансування розвитку, встановивши проміжні показники надання допомоги. У 2010 р. середній показник допомоги для всіх країн ЄС становив 0,56% ВНД, у тому числі для «старих» членів ЄС – 0,51% ВНД, а у 2015 р. – 0,7%; для «нових» членів ЄС – 0,17% ВНД, а у 2015 р. – 0,33% ВНД, а також підвищення якості допомоги.

З боку США 1946р. відбулося поступове зменшення надання обсягів економічної допомоги з 3% до 0,25-0,47 % у 2015р. у зв'язку з неправильним спрямуванням цих коштів країн-реципієнтів на думку уряду США (рис. 2.1).

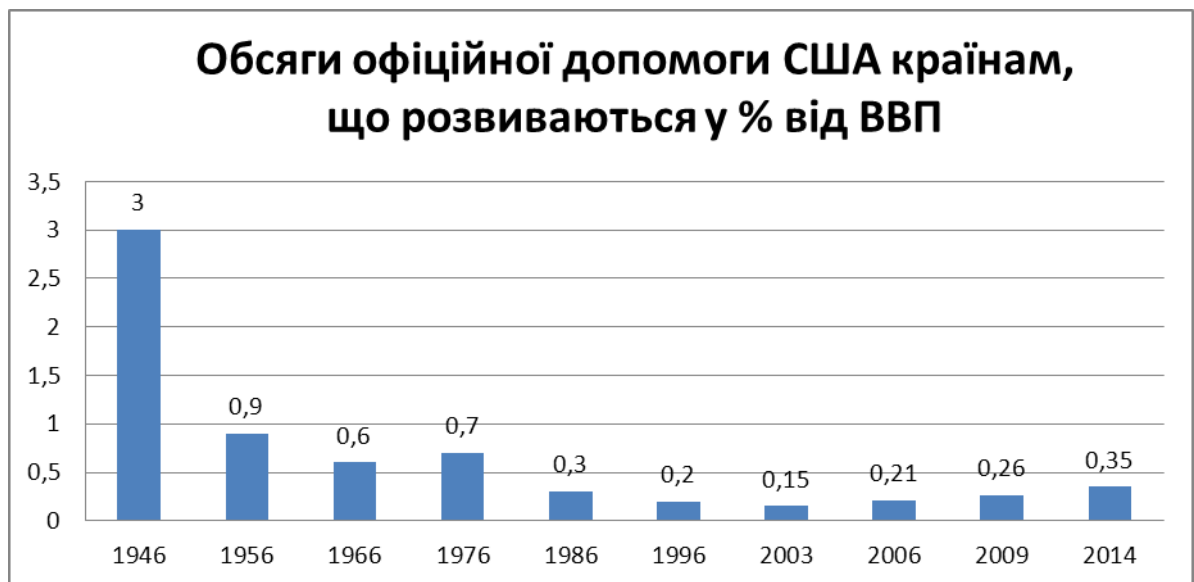

Рис. 2.1. Надання офіційної допомоги США країнам, що розвиваються у період 1946-2014рр.

Джерело: складено автором на основі [31].

Однак такі оптимістичні прогнози є сумнівними, у зв'язку з проблемою контролю з боку ЄС та США щодо цільового використання бюджетних коштів, спрямованих на допомогу бідним країнам, щороку понад 1 млрд. дол. США розтрачується на допомогу країнам «третього світу».

Незважаючи на вищезгадані проблеми і недоліки двостороння допомога здебільшого зводиться до фінансового, технічного, військового

сприяння країнам, що розвиваються. Значно різноманітнішою за формами і більше обґрунтованою теоретично є багатостороння допомога:

1) при її наданні міжнародними організаціями значно менше виражені економічні, політичні мотиви й особисті інтереси донорів;

2) розроблені більш раціональні схеми надання та контролю над використанням ресурсів та достатньо ефективні засоби досягнення цілей;

3) допомога надається з меншим втручанням у внутрішні справи реципієнтів;

4) отримуючи допомогу від міжнародних організацій, країна-реципієнт має право голосу щодо її розподілу та використання, тому їй легше погоджуватися на певні умови міжнародних інституцій, членами яких вона є, щодо політичних, економічних, соціальних реформ, ніж на вимоги окремих країн-донорів[23].

Провідними міжнародними інституціями у сфері боротьби з глобальною бідністю та відсталістю розвитку є Група Світового банку і Міжнародний валютний фонд (МВФ). Особливістю політики цих організацій є те, що допомогу (фінансову і технічну) вони надають переважно не на негайне подолання гострих соціальних проблем, а на створення середовища підвищення добробуту населення у довгостроковій перспективі, причому здебільшого власними силами бідної країни (поліпшення інвестиційного клімату, забезпечення гендерної рівності, структурне реформування економіки країни-реципієнта, лібералізацію грошового та зовнішнього секторів, зменшення зовнішнього боргу тощо). Допомога (передусім у формі кредитів) надається за умови виконання цілого спектру вимог що часто не відповідає критеріям ОДР і дає, як правило, позитивні динамічні, а не статичні ефекти, а тому її донори зазнають чимало. Багатостороння допомога з боку міжнародних організацій, допомагає багатим державам експлуатувати бідні країни завдяки більшому контролю, владі та праву голосу над останніми і нав'язувати ідеї вільного ринку «відсталим» суспільствам, що посилює периферійний характер окремих країн та регіонів світу.

Використання як критерію вибору реципієнта Індексу ОПІК (оцінки політики й інституцій країни) дало змогу значно скоротити кількість умов кредитів, зокрема МВФ у рамках Механізму зменшення бідності і сприяння економічному зростанню.

Що стосується Світового банку, то з 2004 р. він проводить роботу зі спрощення і модернізації принципів та процедур кредитування, спрямовану на те, щоб полегшити для клієнтів процес запозичення. При цьому Банк істотно розширив обсяги операцій у країнах із середнім рівнем доходів, де проживає близько 70% бідного населення планети, натомість значно скоротивши і навіть припинивши надання допомоги найвідсталішим країнам з низьким індексом ОПІК. З останніми працюють інші донорські організації, спрямовуючи зусилля на збільшення внутрішнього попиту, проведення найпростіших реформ, досліджуючи інноваційні механізми надання соціальних послуг.

Іншим актуальним напрямком реформування підходів до надання багатосторонньої допомоги є відхід від кредитної форми на користь грантів. Відповідно міжнародні банки повинні бути трансформовані у багатосторонні агенції розвитку, покликані не надавати позики, а допомагати бідним країнам долати перешкоди на шляху економічного розвитку, тоді як усі ризики (у тому числі і політичні) та інші кредитні функції повинен взяти на себе світовий ринок приватного капіталу. Результати діяльності таких агентств розвитку мають бути прозорими для оцінки незалежними наглядачами[27].

Найбільшим після Світового банку і МВФ донором багатосторонньої технічної та так званої «передінвестиційної» допомоги є Програма розвитку ООН (ПРООН), яка допомагає країнам, що розвиваються, реалізовувати проекти у сфері інформаційних й комунікаційних технологій, енергозбереження та охорони довкілля, освіти, підвищення безпеки людини, забезпечення прав людини і добросовісного державного управління, боротьби з ВІЛ/СНІД. Ефективність міжнародного сприяння з боку Програми розвитку є дещо вищою, ніж допомоги від інших зазначених організацій (хоч і значно

меншою за обсягом), оскільки їй притаманні переваги «проектної допомоги»: вищий рівень спеціалізації, чітко визначені цілі, єдина адміністративна одиниця в країні-реципієнті, відповідальність донора за розміщення ресурсів допомоги і встановлення її пропорцій, суворіший контроль за використанням коштів країнами-реципієнтами, чітко окреслені зобов'язання донорів та реципієнтів, можливість оцінити проект і визначити очікувані результати, підтвердивши чи заперечивши його життєздатність до початку впровадження.

Ефективність міжнародної (дво- та багатосторонньої) допомоги як одного із зовнішніх механізмів економічного розвитку залежить не лише від ресурсів, мотивів і інструментарію донорів, а й (причому більш значною мірою) від раціональності підходів її використання країною-реципієнтом. Проблема корупції і розкрадання на урядовому рівні є основною причиною і водночас проявом неналежного інституційного забезпечення використання міжнародної економічної допомоги, передусім фінансової у бажаному руслі, і притаманна практично всім країнам, що розвиваються. Особливу загрозу становить спрямування у країни з олігархічною системою державного управління «позапроектної» допомоги, оскільки вона передбачає надходження коштів безпосередньо в бюджет держави, а не спрямування на реалізацію спеціальних проектів з подолання бідності, тобто фінансові потоки фактично позбавлені характеру адресності та цільового призначення.

Використання фінансових ресурсів, виділених донорами країн що розвиваються є одним з ключових аспектів розвитку ефективних систем управління допомогою і є настільки ж важливим, як і залучення додаткових ресурсів іноземної допомоги з боку донорів та міжнародних фінансових організацій (МФО), тому потрібно враховувати всі проблемні питання її залучення задля покращення результативності.

2.2. Основні принципи формування і спрямування міжнародної економічної допомоги для України

Період незалежності, що минув, ознаменувався глибинними змінами в економічній системі України, які пов'язані із суттєвим зменшенням частки державної власності, концентрацією значних обсягів виробництва продукції. Сприятлива кон'юнктура світових ринків після 2000 р., за надмірної відкритості української економіки, створила умови для відносно незначного, але постійного нарощування ВВП у 2000–2007 рр., збільшення золотовалютних резервів і стійкості національної валюти. Проте світова криза 2008 р. і наступних років виявила приховані недоліки діючої системи регулювання економічного розвитку, особливо щодо формування, співвідношення рівнів накопичення і споживання, що зумовило залучення зовнішньої фінансової допомоги з боку найбільш країн-донорів світу.

Найбільшими джерелами зовнішнього фінансування для України є США, Канада, Німеччина, Нідерланди, Велика Британія, Швеція, Швейцарія, Японія, Данія, Корея, ЄС, ООН, Світовий банк (МБРР), МВФ та ЄБРР.

Україна широко залучає фінансову допомогу у вигляді позик Міжнародного банку реконструкції та розвитку, оскільки вони мають переваги перед кредитами комерційних банків та більше відповідають специфіці України, ніж безпроцентні кредити і гранти Міжнародної асоціації розвитку. Основними секторами економіки, куди надходить ця форма допомоги, є державний, приватний та фінансовий сектори, сільське господарство, паливно-енергетичний комплекс, а також захист довкілля та соціальний сектор.

Велике потенційне значення як механізм реалізації стратегії економічного розвитку в Україні має допомога, що надається у рамках технічної та техніко-економічної співпраці України з понад 20 країнами світу (європейськими країнами, США, Канадою, країнами Азії) та міжнародними

інституціями - Європейською Комісією, Програмою розвитку ООН (ПРООН), МБРР, ЄБРР та іншими (табл.2.3.)

Таблиця 2.3.

Обсяги міжнародної технічної допомоги в Україну у 1999–2015 рр.

(млн.дол.США)

Країна/ організація	1999	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015
США	284,44	272,98	232,26	253,1	227,48	143,47	172,2	265
Канада	13,5	13,5	13,0	12,7	14,3	14,0	14,0	14,0
ЄС	126,8	125,9	146,4	120,0	113,6	120,0	189,37	166,0
Нідерланди	8,3	7,1	9,75	5,8	7,0	7,0	6,15	6,15
Швеція	3,45	2,18	2,7	5,3	6,4	6,4	6,3	5,8
Великобританія	15,1	14,1	13,0	10,6	10,6	12,95	12,95	12,90
ФРН	10,1	8,71	8,7	6,1	9,5	2,6	1,9	1,9
Японія	5,8	6,81	0,38	0,38	0,8	0,8	0,8	6,7
Китай	-	1,2	1,2	1,2	1,2	1,27	1,2	1,2
МБРР	6,6	7,3	3,49	10,24	5,76	4,0	4,5	5,0
ЄБРР	54,0	60,0	53,0	61,0	70,0	100	100	100

Джерело: складено автором на основі [23]

З 1992 р. для реалізації проектів міжнародної технічної допомоги в Україні донорами було виділено понад 5,8 млрд дол. США, з яких 3 млрд дол.США – Сполученими Штатами, бюджет допомоги яких перевищує загальний обсяг допомоги інших донорів.

Іншими найбільшими донорами двосторонньої технічної допомоги Україні є Канада та Японія, однак проекти і першої, і другої також вельми опосередковано сприяють розвитку країни.

Міжнародна технічна допомога на початкових етапах суттєво впливала на процеси трансформації в Україні не на користь національного розвитку. Насамперед це пов'язано з нестачею внутрішніх фінансових ресурсів, а також з відсутністю кваліфікованих кадрів, які мають відповідні знання та досвід.

На сьогодні кредитний портфель ЄБРР для України складається з 293 проектів, чистий обсяг угод – 7,5 млрд.євро, загальна вартість проектів – 15,5 млрд. євро, валова сума освоєних коштів – 5,2 млрд. євро, частка проектів у приватному секторі становить 66%, решта проектів спрямована на розвиток інфраструктури: транспорту, енергетики та комунального господарства і надається під гарантії держави. До пріоритетних напрямків надання кредитів та інвестицій у приватний сектор належать: промисловість, сільське господарство, фінансова та банківська діяльність, розвиток нафтотранспортної інфраструктури (рис 2.2).

Рис 2.2. Фінансування ЄБРР приватного сектору протягом 2015р.

Джерело: складено автором на основі[19]

Відповідно до стратегії діяльності ЄБРР в Україні на 2007-2010 рр. банк значно збільшив інвестиції з 650 млн. євро, у 2007 до приблизного 1 млрд у 2009 році та інвестував приблизно 3,2 млрд. євро починаючи з вересня 2007 року до кінця 2010 року. Банк підтримував фінансовий сектор України шляхом інвестицій у сумі більше 1,3 млрд. євро і надав ще 900 млн. євро виробничому сектору для здійснення необхідних заходів із модернізації та підвищення надійності ключової енергетичної, транспортної та муніципальної інфраструктури.

Деталізований аналіз обсягів і напрямків частки фінансування ЄБРР та партнерів-інвесторів української економіки наведений у табл.2.4.

Таблиця 2.4.

Обсяги та напрями спільного фінансування ЄБРР та інвесторів в Україну протягом 2010- 2015рр. (млн.дол США), [43]

Рік/вид економічної діяльності	Джерела фінансування	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Промисловість	кредити	20,7	187,1	66,3	152,8	161	109,5
	інвестиції партнерів	54,4	366,9	74,1	194,0	287	41
Транспорт	кредити	29,0	125,0	37,0	585,0	135	17
	інвестиції партнерів	177,3	316,0	93,0	910,0	255	32
Сільське господарство	кредити	42,0	134,1	265,9	180,0	55	340,9
	інвестиції партнерів	24,7	56,7	191,0	112,4	66	521,7
Енергетика	кредити	-	82,4	-	260,0	312,5	83,3
	інвестиції партнерів	-	98,0	-	565,5	1405,7	96,3
Комунальне господарство	кредити	-	39,0	50,7	-	-	152
	інвестиції партнерів	-	3,9	63,7	-	-	215
Фінансова та банківська діяльність	кредити	449,3	340,0	1025	-	175,5	200
	інвестиції партнерів	338,6	-	32,0	-	229,5	-

Продовження табл.2.4

Розвиток нафтогнсп. інфраструктури	кредити	188,8	50,0	-	-	150	-
	інвестиції партнерів	1171,2	10,0	-	-	378	-
Розвиток бізнесу	кредити	-	54,4	-	-	-	-
	Інвестиції партнерів	-	17,3	-	-	-	-

Аналіз обсягів та напрямків вкладених коштів інвестори та ЄБРР показав, що як інвестиційні проекти в приватному секторі, так і в системі проекти під державні гарантії банк фінансує разом із партнерами. У деяких випадках банк бере на себе більшу частку фінансування, в інших – інвестор. Усе залежить насамперед від ризиків та умов вкладення коштів.

Міжнародна технічна допомога є додатковим джерелом ресурсного забезпечення реалізації пріоритетних проектів соціального та економічного розвитку, що забезпечує поточну підтримку реформ щодо наближення до розвинених економік у політичному та економічному відношенні.

Незалежно від міжнародної організації міжнародна технічна допомога спрямована на якісні структурні зміни в економіці та на покращення соціального становища. Завдяки міжнародним організаціям, які були створені у ХХ столітті, Україна долає кризові явища в економічній та фінансовій сфері, вирішує проблеми бідності, епідемій, освіти, наукового розвитку. Технічне та фінансове сприяння, що надається міжнародними організаціями Україні, не є лише «широким жестом», такого роду допомога швидше відображає зацікавленість самих донорів в успішному завершенні процесу політичних та економічних реформ [52].

У 2014 р. розпочалася стійка системна криза, яка охопила виробництво, державні фінанси, банківський, фінансовий і валютний ринки України. За результатами зустрічі на високому рівні в Брюсселі 8 липня 2014 р. керівні

органи ЄС, уряди країн-членів і міжнародні організації оголосили, що світове співтовариство має намір підтримувати Україну на шляху економічної та політичної стабілізації і реформ, а також політичної асоціації та економічної інтеграції в ЄС. Така зустріч стала логічним продовженням зусиль Європейської комісії щодо створення механізму координації дій донорів, спрямованих на економічну і фінансову стабілізацію в Україні.

З ініціативи Європейської комісії механізм координації дій донорів матиме форму міжнародної платформи з місцем розташування в Києві. Її учасники проводитимуть регулярні зустрічі для узгодження власних заходів і врахування у своїй діяльності нових проблем і потреб України. Механізм координації є відкритим для держав – членів ЄС, МВФ, Світового банку, ЄБРР, ЄІБ та заінтересованих “третіх” сторін. Група підтримки України в рамках Європейської комісії відіграватиме ключову роль у налагодженні взаємодії та співробітництва штабквартир відповідних установ-донорів з метою гарантування максимального ступеня узгодженості та ефективності зусиль світового співтовариства.

Лідери країн “Великої сімки” на зустрічі в Брюсселі 5 червня 2014 р. висловили підтримку створенню міжнародної платформи з координації дій донорів, яка має забезпечити ефективне надання економічної допомоги Україні. На зазначеній зустрічі основні її учасники визнали, що у процесі економічної стабілізації та переходу України до сталого економічного зростання важливу роль має відігравати приватний сектор (включаючи банки). Європейська комісія висловила готовність скликати Інвестиційний форум високого рівня, який має зібрати велику кількість приватних і державних установ, включаючи МФО та українські структури, для вивчення інвестиційних можливостей і потенціалу співробітництва в Україні[87].

Від офіційних кредиторів і донорів очікувалося надходження неттофінансування в сумі близько 12,8 млрд. дол.США до кінця 2014 р. Зокрема, відповідно до програми співробітництва з МВФ Україні мало бути виділено майже 7,4 млрд. дол. валового фінансування, що забезпечить чисте

фінансування обсягом 3,7 млрд. дол. Від Світового банку у 2014 р. Україна мала отримати 3,5 млрд. дол. на розвиток і реформування фінансового сектору, системи соціального захисту населення і охорони здоров'я, а також на фінансування інвестиційних проектів у державному і приватному секторах економіки (в тому числі реконструкцію енергетичної системи). Від ЄС очікувалося надходження 2 млрд. дол. у формі грантів і кредитів на виконання щорічного плану дій Україна – ЄС, макрофінансової допомоги, внесків Інвестиційного фонду політики сусідства тощо. ЄБРР і ЄІБ зобов'язалися у підприємницькому секторі України профінансувати інвестиційних проектів на загальну суму 1,23 млрд. дол. Від уряду Японії Україна мала отримати близько 1,5 млрд. дол., в основному, у формі інвестиційних кредитів. Підтримка уряду США мала вид гарантій за іноземними облігаціями Уряду України, випущеними під 2% річних на суму 1 млрд. дол. Канада зобов'язалася надати Україні 220 млн. дол. фінансової допомоги. Проекти технічної та гуманітарної допомоги від урядів США, Польщі, Чехії, Угорщини, Швейцарії мали забезпечити надходження близько 160 млн. дол.

Уряд України, за підтримки експертного товариства і вчених, підготував «План відбудови економіки України на 2014–2016 роки», який включає пріоритети економічної стабілізації та відновлення розвитку, а також оцінку фінансових потреб України для проведення постконфліктної реконструкції. Даний план має стати основою для залучення зовнішньої фінансової допомоги.

Проводячи історичні паралелі, аналог названого плану дій – Програму відновлення європейської економіки, яка реалізувалася 16 європейськими країнами в рамках Плану Маршалла (1948–1951 рр.) – допомогу США для післявоєнної відбудови економіки Європи[56].

Порівнюючи рушійні сили, цільову спрямованість і механізми реалізації Плану Маршалла для повоєнної Європи та пакету зовнішньої

фінансової допомоги для України у 2014 р., слід вказати на їх спільні і відмінні риси. Спільні риси:

1) мотиви надання допомоги Західній Європі та Україні можна охарактеризувати як економічні, геополітичні, гуманітарні;

2) зовнішня допомога призначалася для подолання дефіциту вільно конвертованої валюти у країнах-реципієнтах, що обмежувало імпорт виробничих товарів, необхідних для відновлення і модернізації економіки (в Україні її дефіцит проявляється через надмірно занижений курс гривні);

3) сума зовнішньої допомоги розраховується як сума дефіциту зовнішнього фінансування – різниця між надходженнями за основними статтями платіжного балансу і прогнозованими виплатами;

4) важливість зовнішньої допомоги для відновлення фінансової стабільності і становлення дієвих ринкових інститутів як в Україні, так і в повоєнній Європі.

Відмінності в ситуації та параметрах пакету зовнішньої допомоги повоєнній Європі та нинішній Україні:

1. Основне призначення Плану Маршалла – подолання дефіциту матеріальних ресурсів для відновлення виробничого процесу і забезпечення життєдіяльності Західної Європи. Мета надання зовнішньої допомоги Україні – стабілізація економіки, відновлення зруйнованої інфраструктури, модернізація і реструктуризація виробництва.

2. Економічні мотиви надання американської допомоги Європі були більш вагомими, ніж Україні. Україна не є критично важливим ринком збуту для товарів з ЄС, на відміну від західноєвропейського ринку для США у післявоєнний період. Частка України як країни-імпортера в експорті 28 країн ЄС у 2013 р. становила 1,8%.

3. Домінуюча форма надання допомоги Західній Європі – гранти, а домінуюча форма підтримки України західною спільнотою – кредити. План Маршалла передбачав надання безповоротної допомоги європейським країнам на суму 11,8 млрд. дол. у цінах 1951 р., або 118 млрд. дол. у цінах

2013 р. У 1948–1951 рр. у формі грантів було надано 91% американської допомоги, а у формі кредитів – 9%.

Пакет фінансової допомоги ЄС для України на 2014–2020 рр. включає тільки 1,57 млрд. євро (на 7 років) безповоротної допомоги, або 14% загального фінансування ЄС. Навіть так звана “макрофінансова допомога” для бюджету України надається як позика (табл.2.3).

Основні складові безповоротної допомоги ЄС для України: допомога на виконання щорічного плану дій – 980 млн. євро на 7 років, Інвестиційний фонд політики сусідства – 250 млн. євро і “Зонтикова програма” – 300 млн. євро на період до 2020 р.

Таблиця 2.5

Підтримка ЄС України, індикативний пакет допомоги на 2014–2020 рр., [51]

Джерело надходжень допомоги	Обсяг (млн.євро)
1.Європейська комісія 2014-2020рр.	
1.1.Сукупна допомога на розвиток (гранти)	1565
Двостороння адресна допомога:	
-щорічна програма дій (AAP) на 2014 р.	140-200
-щорічні програми дій у середньому на 2015-2020 рр.	780
-«Зонтикова програма»(«більше за більше») на 2015-2020рр.	240-300
Інституційний фонд політики сусідства	200-250
Інструмент політики стабільності і миру (IsSp)	20
1.2. Макрофінансова допомога(позики)	1610
2. Європейські фінансові інститути (кредити на фінансування інвестиційних проектів)	
2.1.ЄІБ	до 3000
2.2. ЄБРР	5000
Разом	11175

Причинами переважання кредитної форми фінансування над грантовою, на наш погляд, є занадто оптимістичні оцінки боргової стійкості України та переважання комерційних інтересів донорів над гуманітарними і політичними мотивами.

Проте, враховуючи темпи падіння інвестиційної діяльності в Україні, рівень спрацювання основних фондів у промисловості та масштаби руйнувань у Східній Україні, першочерговим завданням відновлення економіки країни є поживлення інвестиційної діяльності і модернізація виробничої бази. З огляду на це, вивчення інвестиційних механізмів Плану Маршалла має надзвичайно важливе значення для країни. Деякі країни, такі як Польща, Чехія, Словенія успішно здійснили ринкові реформи та швидко інтегрувались в європейські та світові структури, опираючись на витоки Плану Маршала[85].

На основі уроків реалізації Плану Маршалла у повоєнній Європі та розуміння сучасних викликів, які стоять перед економікою України, сформовані ключові принципи формування і використання зовнішньої фінансової допомоги для України:

1. Обґрунтування потреб України в іноземному фінансуванні з урахуванням зовнішніх ефектів для кредиторів і донорів нашої країни. Фінансування дуже важливих для України заходів і проектів залежить як від бажання кредиторів і донорів виділити необхідні обсяги ресурсів, так і від уміння України обґрунтувати необхідність відповідних заходів і участі в них зовнішніх донорів.

2. При мобілізації ресурсів до державного сектору перевагу слід віддавати програмам допомоги у формі грантів, а не кредитів; важливо переконати міжнародних донорів у доцільності створення трастового чи грантового фонду розвитку для України. Після 1985 р. 20 з 34 країн, в яких мали місце збройні конфлікти, отримували міжнародну допомогу за рахунок трастових або грантових фондів розвитку, внески до яких міжнародні установи і донори здійснювали на безповоротній основі. Слід також

ураховувати, що Україна об'єктивно неспроможна обслуговувати рівень боргового навантаження, який зріс (у вересні 2014 р. він вже перевищив 60% ВВП, а на кінець 2015 р., ймовірно, сягне 95% ВВП);

3. При залученні позичкового фінансування від міжнародних фінансових організацій переважним є кредитування самоокупних інвестиційних проектів. Доцільність такої пропозиції пояснюється тим, що самоокупні інвестиційні проекти з часом генеруватимуть доходи для погашення накопичених боргів, що не погіршуватиме боргову спроможність країни.

4. У рамках програми зовнішньої допомоги для започаткування програми пільгового кредитування придбання і оновлення основних фондів для середніх і великих підприємств України. Участь іноземних установ у пільговому кредитуванні може мати форму поповнення статутного фонду Державного банку розвитку України та активного залучення МФО і західних банків – ЄІБ, ЄБРР, МБРР, МФК, KfW (Кредитної установи для відбудови) – до безпосереднього кредитування українських підприємств[87].

Основними завданнями програми пільгового кредитування підприємств за підтримки донорів мають стати:

а) підвищення конкурентоспроможності та ефективності виробництва, збереження робочих місць після закриття російського ринку збуту;

б) енергозбереження і зменшення імпорту енергоносіїв; в) нарощування експортного потенціалу України і відновлення рівноваги платіжно го балансу.

Така програма повинна мати масовий характер і бути доступною для всіх потенційно конкурентоспроможних суб'єктів господарювання. Підприємства повинні мати можливість отримати кредити строком на 4–10 років під низькі процентні ставки. Цільовою групою можуть бути підприємстваекспортери ГМК, машинобудування, хімічної промисловості, сільського господарства, ПЕК і житлово-комунального господарства.

2.3. Роль міжнародної економічної допомоги донорів у фінансуванні регіональних та національних проектів країни

Більшість іноземних економістів та вчених вважають, що економічно не розвинені країни не спроможні генерувати власні інновації і можуть залучити їх безпосередньо в розвинених країнах, зокрема завдяки міжнародній технічній допомозі у поєднанні з фінансовою (йдеться про залучення грантів), з метою розвитку та підтримки вітчизняного науково-технічного потенціалу нашої держави в умовах обмеженості державного фінансування освіти, науки, науково-дослідних установ, охорони здоров'я і недостатньої підтримки й невжиття заходів з боку державних та місцевих органів влади з метою створення сприятливих умов для економічної діяльності й розвитку суб'єктів малого підприємництва.

Міжнародне технічне співробітництво в межах так званої «стратегії запозичень» та орієнтації на зарубіжний досвід, а саме залучення технологій з інших країн світу, в тому числі і тих їх видів, що супроводжують потоки прямих іноземних інвестицій, є найбільш прийнятними у період розвитку держави, забезпечуючи таким чином необхідні умови для підвищення якості людського капіталу в Україні. Водночас для випереджаючого інноваційного зростання в нашій державі «стратегію запозичень» потрібно поєднувати зі «стратегією внутрішнього стимулювання інновацій» у короткостроковому періоді з переходом до останньої у довгостроковому (що не означатиме повної відмови від використання розробленого в інших державах інноваційного продукту), особливо з розвитком «нової економіки» (так званої «економіки знань»), науково-технічного прогресу і міжнародної мобільності технологій.

Міжнародна технічна допомога, незважаючи на те, що впродовж тривалого часу, існують певні проблеми і недоліки у системі її залучення і використання, є одним із найважливіших механізмів вирішення проблеми економічного розвитку держави.

Відповідно до вище сказаного, залучення міжнародної фінансової допомоги і реалізації її проектів дасть змогу забезпечити більш обґрунтовану і прозору мобілізацію ресурсів міжнародних донорів, адаптованих до цілей людського розвитку в Україні, їх збалансований розподіл і цілеспрямоване використання згідного чого розроблена модель раціонального залучення та використання фінансової допомоги(рис2.3.)

Рис. 2.3. Модель залучення та використання міжнародної фінансової допомоги в Україні,[9]

Допомога, що надається донорами у рамках технічного та техніко-економічного співробітництва, сприяє дотриманню курсу України на європейську інтеграцію, дає можливість залучити додаткові ресурси для роз'язання стратегічних завдань розвитку, зменшити навантаження на державний бюджет, створити додаткові робочі місця.

На сьогодні міжнародна технічна допомога є важливим інструментом реалізації політики міжнародної інтеграції України, здійснення структурних

реформ і створення ринкової інфраструктури, розв'язання економічних та соціальних проблем.

Подолання істотного відставання країни з перехідною економікою, якою все ще залишається Україна, від розвинених країн щодо продуктивності праці у всіх сферах народного господарства, оновлення основних фондів, впровадження енерго- та матеріалозберігаючих технологій можливе тільки на основі промислових інновацій. Створення цілісного промислово-наукового-технологічного комплексу сприятиме повному задоволенню внутрішніх потреб країни та експорту наукоємної продукції[75].

Основна фінансова та технічна допомога Україні на реалізацію проектів та програм допомоги надається основними найбільшими організаціями та країнами-донорами.

МВФ, Світовий банк, ЄБРР, ЄС та донори держав-членів ЄС (зокрема, Німеччини (Німецьке товариство міжнародного співробітництва – GIZ), Нідерланди, Швеція (через агенцію SIDA) тощо) активно працюють в Україні. ЄС зосередив свою допомогу на розвитку внутрішнього державного фінансового контролю. GIZ спрямовує діяльність на допомогу у сфері бюджетної класифікації, оцінки впливу законодавства на фінансовий сектор, внутрішньому і зовнішньому аудиті та системі середньострокового прогнозування видатків. Нідерланди надають допомогу з підвищення кваліфікації державних службовців у сфері фінансів. SIDA зосереджує свою діяльність на реформуванні бюджетного процесу у Міністерстві фінансів, галузевих міністерствах та інших державних органах, зокрема, на розвитку системи середньострокового прогнозування видатків і бюджетування, орієнтованого на результат. USAID, серед іншого, фокусує свою діяльність на міжвідомчій координації у сфері фінансів. США (USAID), а також Канада (CIDA) активно працюють як загалом у сфері реформи державного сектора, так і конкретно у секторі УДФ. Міністерство фінансів, як ключовий державний орган, до компетенції якого відноситься сфера державних

фінансів, є ключовим партнером за більшістю програм і проектів донорів з підтримки реформ у цій галузі [42]

Важливим аспектом прояву ринкової економіки є політика регіонального розвитку. Регіональна політика забезпечує поетапний розвиток всіх регіонів країни та оптимізацію ресурсного потенціалу, що забезпечене економічним зростанням через розвиток конкуренції. В цьому аспекті Україна взяла курс на формування європейської ринкової економіки та тісної співпраці з Європейський Союзом.

Основною метою співпраці між Україною та ЄС є розвиток тісніших відносин, що виходять за рамки минулих рівнів співробітництва з поступовою економічною інтеграцією та поглибленням політичного співробітництва. Допомога ЄС в останні роки була спрямована на підтримку амбіційних реформ в Україні .

На початку 90-х рр. Європейський Союз вів політику активного співробітництва з Україною, що була реалізована через Угоду про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Пізніше, така політика почала поглиблюватись і почала проявлятися в реалізації Плану дій Україна-ЄС, стратегії «Європейська політика сусідства» та створення Східного партнерства.

Зовнішня допомога є інструментом здійснення зовнішньої політики, який передбачає безповоротну та безкоштовну передачу ресурсів від донора до держави-реципієнта для підтримки її сталого розвитку та процвітання. ЄС дуже активно використовує цей інструмент у своїй зовнішній політиці, у тому числі і для реалізації Східного партнерства.

Надання Європейським Союзом економічної допомоги сприяє проведенню реформ та адаптацій, також ЄС надає фінансову підтримку і можливість участі і переймання досвіду програм розвитку ЄС.

Зовнішньоекономічні відносини між Європейським Союзом та Україна почали набертати оберти починаючи з 2010-2013рр (табл. 2.6)

Зовнішня торгівля товарами та послугами України з країнами світу, у тому числі Європейським Союзом у 2010-2016рр.(млн. дол. США)

	Роки						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ЗТО всього	129 377,6	171044,2	173701,7	160728,8	123897,3	135695,8	141884,4
у т.ч.з ЄС	38373,3	50726,4	50703,9	51560,0	44297,4	48349,3	50132,9
Експорт всього	63189,9	82202,1	82337,4	76126,5	63890,5	61047,1	65168,4
У т.ч. до ЄС	16250,3	21579,7	20876,0	20361,2	20302,1	20101,0	22411,5
Імпорт всього	66187,7	88842,1	91364,30	84602,3	60006,8	74647,9	76715,5
У т.ч. з ЄС	22123,0	29146,7	29827,90	31198,8	23995,3	25137,1	28182,4
Сальдо всього	-2997,7	-6640,0	-9026,90	-8475,8	-3883,7	-4814,9	-46381,6
У т.ч. з ЄС	-5872,7	-7566,9	-8951,80	-10837,6	-3693,2	-3519,3	-3418,4

Джерело: складено автором на основі [19]

У зв'язку з укладенням договорів про співпрацю економічні стосунки ЄС та України почали активно розвиватись ще з початку 2002 року, який характеризувався тоді зростанням товарообороту. В період 2007-2008рр. товарообіг України з країнами Європейського Союзу складав 46674 млн. дол.США, в порівнянні з 2007р. він збільшився на 10539 млн.дол. США.

Згідно даними Державної служби статистики України найбільше зростання товарообігу відбулось саме за останні роки. У січні-червні 2016 року загальний оборот торгівлі товарами між Україною та Європейським Союзом становив 14188,4 млн дол. США, що на 4,6% більше за цей показник за період січень-червень 2015 року.(рис 2.4)

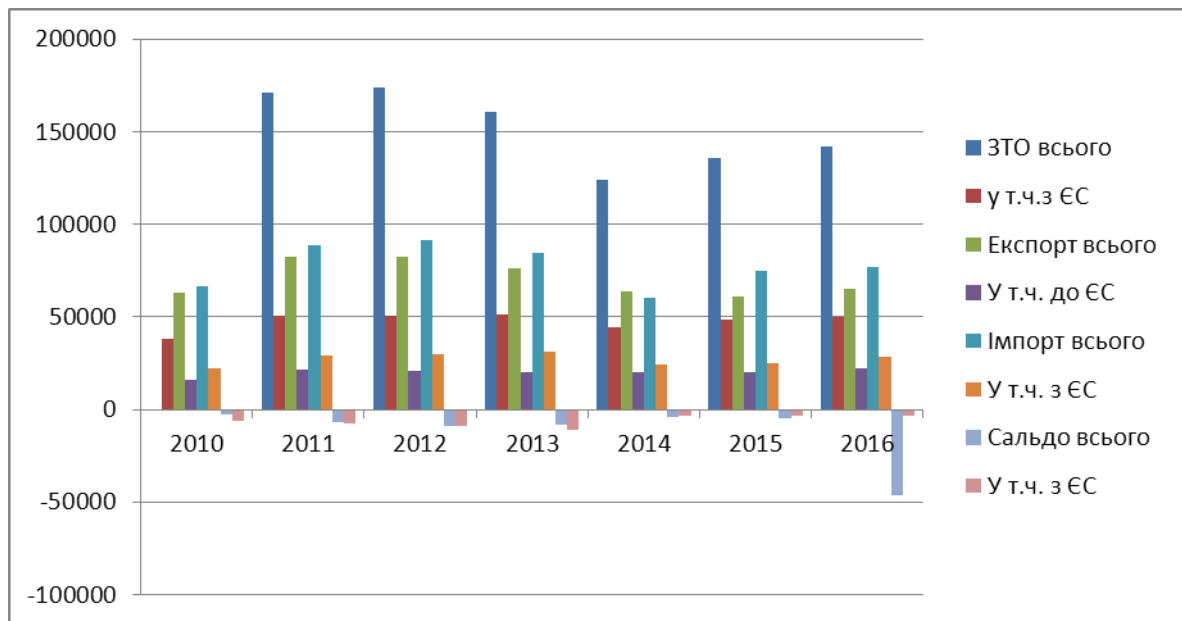

Рис 2.4. Динаміка торгівлі товарами України з країнами світу, у тому числі Європейським Союзом у 2010-2016рр.(млн. дол. США)

Джерело: складено автором на основі [19]

На основі наведених даних обсяг експорту товарів до країн ЄС у січні-червні 2016 року збільшився на 6,7% в порівнянні аналогічний період 2015 року. Імпорт товарів з країн ЄС збільшився на 2,8% більше в порівнянні за період січень-червень 2015 року.

Отже, спостерігається тенденція до поступового збільшення двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС. При цьому, у 2016 року зберіглося негативне сальдо торгівлі товарами на користь ЄС, але воно знизилося в порівнянні на 15,1%.

Європейський Союз являється найбільшим джерелом надходження інвестицій в економічний розвиток України. Мова йдеться не лише про фінансові ресурси, а й міжнародний досвід корпоративного управління, яке нашою хує підприємництва на прийняття та впровадження міжнародних стандартів якості, обліку, тощо. Такі інвестиції являються поширенням нових технологічних розробок, знань та вмінь.

У 2015 році чисті надходження інвестицій з країн Європейського Союзу до України сягають 43371,4 млн.дол. США (рис 2.5.)

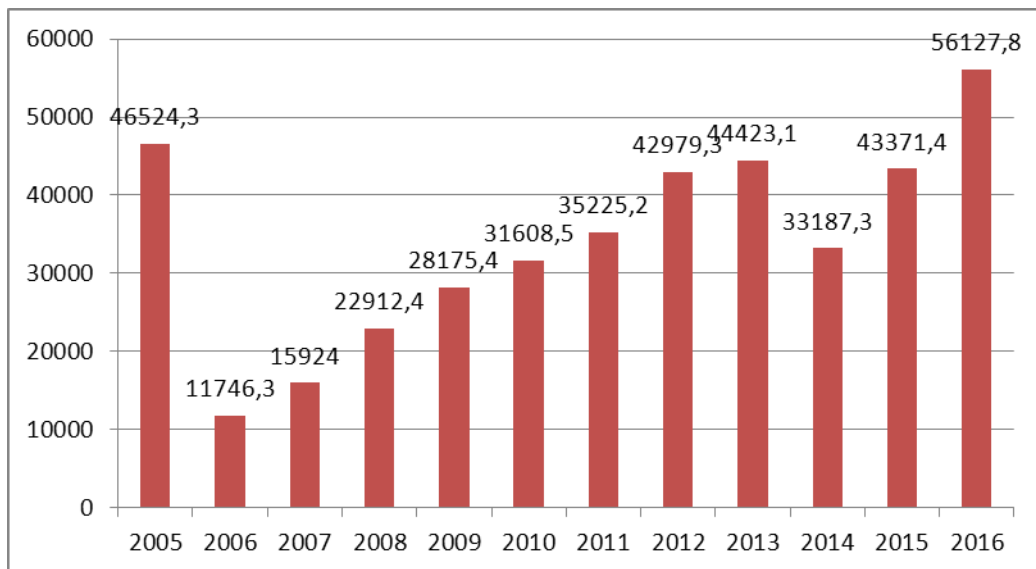

Рис 2.5. Приріст прямих іноземних інвестицій з ЄС до України за період 2005-2016 рр.(млн. дол. США)

Джерело: Складено автором на основі [20]

На основі наведених даних, обсяг іноземних капітальних інвестицій в Україну у вересні 2016 р становив 6 млрд 373,8 млн гривень, що на 1,93% більше, ніж за аналогічний період 2015 р з усіх країн світу, з них левову частку займають саме інвестиції Європейського Союзу.

Європейський Союз являється одним із найбільших донорів фінансової підтримки України. Донорська підтримка виявляється саме у вигляді надання технічної та гуманітарної допомоги Україні.

Обсяг асигнувань з ЄС до України у 1991-2016 рр. становив близько 4,2 млрд. євро, хоча це попередній показник технічної допомоги.. Остаточним показником реальної фінансової допомоги має бути оцінка ефективності проектів ЄС. ЄС здійснює моніторинг та оцінку ефективності своїх проектів відповідно до своєї власної методології, яка не співпадає з показниками успіху в Україні.

Сьогодні, в Україні здійснюється реалізація понад 200 проектів технічної допомоги ЄС на суму близько 262,7 млн.євро. Ці проекти впроваджуються через національні та регіональні програми допомоги.

Основними напрямками надання міжнародної економічної допомоги з ЄС до України є:

- Сприяння соціально-економічного розвитку країни;
- Підтримка розвитку демократії і належного управління
- Підтримка реформи системи регулювання та нарощування адміністративного потенціалу
- Сприяння розвитку інфраструктури
- Підтримка розвитку приватного малого та середнього бізнесу
- Розвиток освітніх та культурних програм, вирішення соціальних проблем суспільства.

Відповідно до положень Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги ЄС підкреслив, що у майбутній період особливу увагу потрібно приділити більш тісній координації діяльності донорів, зокрема у контексті підготовки та реалізації програм широкої секторальної підтримки.

Так, в Україні було впроваджено декілька програм секторальної підтримки на суму понад 243 млн.євро, включаючи елементи міжнародної технічної допомоги на суму 12 млн.євро. (табл. 2.7)

Таблиця 2.7

Напрямки секторальної підтримки Європейського Союзу, [51]

Пріоритетні напрямки	Термін виконання	Загальна вартість
Усунення технічних бар'єрів щодо торгівлі між Україною та ЄС	21.12.2009 – 21.12.2016	45 млн. євро
Впровадження транспортної стратегії України	21.10.2010 – 21.10.2016	65 млн. євро
Реалізація національної політики України стратегії екологічної	21.12.2010 – 21.10.2015	35 млн. євро
Підтримка управління кордоном в Україні політики	31.10.2011 – 31.10.2017	66 млн. євро

Реалізація енергетичної стратегії України	20.12.2013 – 20.05.2020	45 млн. євро
--	-------------------------	--------------

У 2007 році ЄС переглянув свої підходи щодо надання міжнародної технічної допомоги та провів реорганізацію деяких програм та проектів замінивши їх Інструментом Європейського Сусідства на 2014-2020рр. , що реалізовувала програми розвитку країни (табл. 2.8)

Таблиця 2.8

Основні програми технічного співробітництва, [51]

Програми	Бюджет (млн.євро)
Спільні операційні програми прикордонного співробітництва:	288,8
«Польща-Білорусь-Україна»	175,8
«Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна»	73,9
«Басейн Чорного моря»	39,1
«Україна-Румунія»	60
Програми територіального співробітництва:	6,6
«Україна-Білорусь»	3,3
«Україна-Молдова»	3,3
Програма підтримки ЄС у відбудові економіки України	55
Програма технічного співробітництва	15,3
Конракт для України з розбудови держави	355
Програми секторальної бюджетної підтримки	259
Загалом:	979,7

Сьогодні ЄС надає допомогу Україні не лише в технічному та фінансовому аспекті, а й гуманітарному. Проте, найбільш результативними для розвитку країни все ж залишаються технічна донорська допомога

Головним чином міжнародна технічна допомога надається для реалізації проектів та здійснення реформ щодо перебудови економічного та політичного середовища України.

Основними напрямками надання технічної допомоги є:

1. Підвищення рівня ядерної та радіаційної безпеки, захист держави та громадян.
2. Перетворення об'єкта Укриття на екологічно безпечну систему та охорона навколишнього середовища.
3. Удосконалення регуляторної політики, поліпшення інвестиційного клімату, розвиток підприємництва та конкуренції на внутрішньому ринку.
4. Розвиток фінансового ринку та банківського сектору .
5. Розвиток сільськогосподарського сектору.
6. Охорона здоров'я та соціальний захист населення.
7. Розвиток освіти, науки, культури та туризму.
8. Модернізація муніципальної інфраструктури та транспорту.
9. Розвиток громадянського суспільства, місцевого самоврядування, забезпечення верховенства права, боротьба з корупцією, підтримка ЗМІ, регіональний розвиток.

Реалізація програм та проектів здійснюється на різних рівнях державної адміністрації. Програми допомоги реалізуються через органи державної адміністрації різних рівнів. Проекти за секторами чи регіональні програми впроваджуються на регіональному рівні й їх безпосередніми виконавцями є уряди того рівня. Натомість проекти інфраструктурні реалізуються на рівні міністерств через самі міністерства.

В залежності від природи програм, реалізація останніх може здійснюватися на комерційній, організаційній неурядовій або державно-приватній основі.

Впровадження проектів є основою реалізування реформ в країні задля політики міжнародного економічного зближення країн і їх розвитку. На

сьогодні в Україні відбувається реформування основних стратегій розвитку, а саме: дерегуляція та розвиток підприємства, децентралізація, оновлення влади та антикорупційна реформа, податкова та митна реформа, програма енергонезалежності та реформа енергетики, реформа виробничого законодавства, реформа державних закупівель, реформа освіти, реформа правоохоронної системи, судова реформа, реформа в медичній сфері реформа сільського господарства та фінансового сектору, розвиток торгівлі та інвестицій.

Згідно даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України виділено 10 основних найбільших проектів донорської допомоги Україні: Основний кредит для МСП та установ з середньою капіталізацією, Грантова угода (Чорнобильський Фонд “Укриття”: Ліцензійний консультант) між Європейським банком реконструкції та розвитку та Адміністрацією ядерного регулювання Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, Реалізація зведеної програми підвищення безпеки АЕС України, Незв'язний фінансовий кредит, Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС, Програма фінансування надання військової техніки, майна та послуг США іноземним державам (ФМФ), Реабілітація гідроелектростанцій, Програма розвитку муніципальної інфраструктури України, Будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька АЕС-Каховська, Моніторинг чорнобильських проектів(2.6) .

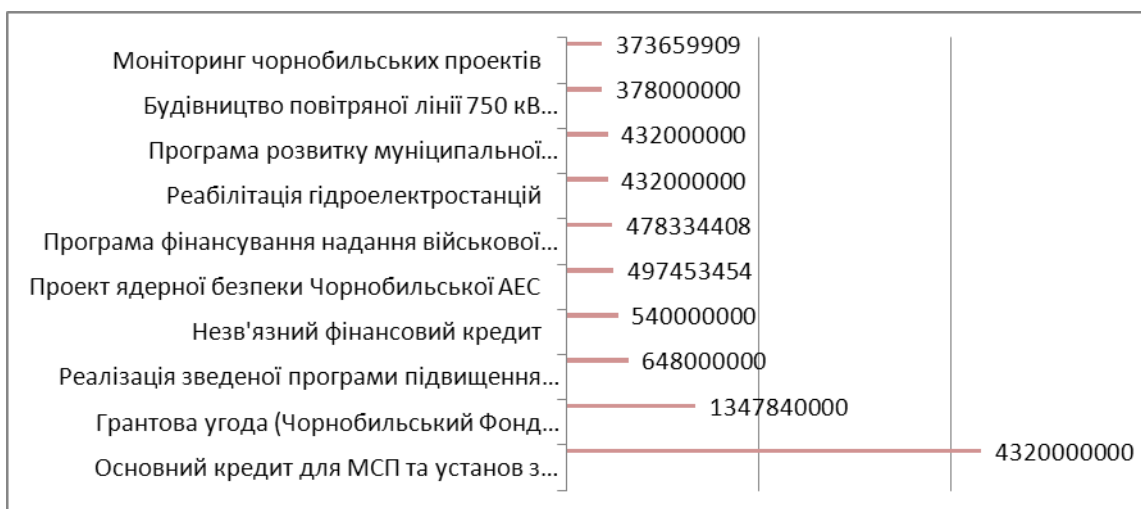

Рис 2.6. Найбільші проекти донорської допомоги в Україні, у дол. США.

Джерело: складено автором на основі [43].

Основний кредит для МСП та установ з середньою капіталізацією – проект, ціллю якого є сприяння розширенню можливостей фінансування реального сектору економіки, підтримка розвитку приватного сектору економіки. Проект введений в дію 16 серпня 2015 і завершується 24 грудня 2017 року, донором цього проекту являється Європейський інвестиційний банк, сума проекту становить 4 млрд.євро. Даний проект стимулює проекти МСП та установ з середньою капіталізацією, а також інші пріоритетні проекти, серед яких проекти соціально-економічної інфраструктури, включаючи проекти з енергоефективності, помякшення наслідків змін клімату та адаптації до них.

Грантова угода (Чорнобильський Фонд «Укриття»: Ліцензійний консультант) між Європейським банком реконструкції та розвитку та Адміністрацією ядерного регулювання Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України основною ціллю якої є надати державному комітету ядерного регулювання України в проектах за допомогою забезпечення інтегрованої технічної та регулюючої підтримки для проведення оцінок безпеки. Проект був введений в дію 11 травня 1998, завершення відбудеться 31 грудня 2017 року, донором даного проекту виступає Міжнародний Чорнобильський Фонд «Укриття», Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), сума проекту становить 31 млн. євро.

Реалізація зведеної програми підвищення безпеки – проект, що сприяє фінансування атомних електростанцій України. Донорами проекту є ЄБРР та Європейська спільнота з атомної енергії, сума якого сягає 600 млн. євро. Термін реалізації проекту 12.03.2013р. – 31. 12.2016 р., на сьогодні проект завершився. Проект передбачав фінансування для підвищення безпеки усіх 15 атомних енергоблоків, що знаходяться в експлуатації в Україні. Основна мета проекту - забезпечення їх відповідності міжнародним стандартам

безпеки та українським вимогам. Нижче наведено перелік відповідних енергоблоків:

- Хмельницька АЕС - №1-2
- Рівненська АЕС - №1-4
- Запорізька АЕС - №1-6
- Південноукраїнська АЕС – №1-3

Проект передбачає заміну обладнання систем, важливих для безпеки, зокрема модернізацію обладнання моніторингу і контролю, а також експлуатаційні заходи. Програма модернізації створена на основі програми підвищення безпеки двох атомних енергоблоків в Україні, що була успішно реалізована за кредитні кошти ЄБРР та Євроатому.

Програма була розроблена ДП НАЕК «Енергоатом» з урахуванням рекомендацій МАГАТЕ, а також зауважень українських та міжнародних експертів. Європейська Комісія надала допомогу українському органу ядерного регулювання у проведенні аналізу відповідності очікуваних результатів запропонованої програми модернізації міжнародним стандартам безпеки. Згідно з умовами кредиту, даний проект також дозволить Банку разом з відповідними українськими органами забезпечити проведення «стрес-тестів» та врахування їх результатів при експлуатації енергоблоків ДП НАЕК «Енергоатом».[43]

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 у 2015 року було підписано Меморандум про спільні наміри Уряду України та Уряду Федеративної Республіки Німеччини стосовно незв'язаного фінансового кредиту в розмірі 500 млн. євро та проект Рамкової угоди про надання індивідуальних кредитів між Кабінетом Міністрів та **Кредитної Установи для Відбудови**, метою якого було забезпечити фінансування державного бюджету - 200 млн. євро та проектів, що спрямовані на відбудову та модернізацію інфраструктури східної частини України у сферах транспорту, енергетики, теплопостачання, енергоефективності,

водопостачання, водовідведення, соціальної інфраструктури, відновлення та будівництва житла - 300 млн. євро.

Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС ставить за основну мету підтримку державного регулювання України стосовно будівництва, введення в дію та експлуатації нового сховища відпрацьованого ядерного палива на Чорнобильській АЕС (СВЯП-2) а також заводу з переробки радіоактивних відходів на Чорнобильській АЕС (ЗПРРВ) задля безпеки. Донором проекту виступає Європейський банк реконструкції та розвитку, термін реалізації проекту 20.01.2010р.- 01.01.2017р., на даний час проект знаходиться на завершальному етапі, сума якого становила 3,5 млн. євро.

Програма фінансування надання військової техніки, майна та послуг США іноземним державам (ФМФ), основною метою якої є допомога державам у забезпеченні необхідного військового обладнання та військових товарів задля покращення їх обороноздатності згідно відповідальності до вимог безпеки. Донором програми виступає **Міністерство оборони США** , сума даного проекту становить понад 478 млн.дол. США. Дана програма ввійшла в дію ще у 1998 році, термін завершення 31 грудня 2018 року. Проект ставить за мету не лише домогу відповідним військовим обладнанням, а й підсилення співробітництва щодо оборони, покращення військової готовності, підтримка ефективності та професіоналізму збройних сил, їх ролі в підтримці демократичних суспільств, мобільності та результативності щодо проведення військових операцій, включаючи миротворчі акції та усунення непередбачуваних ситуацій.

Реабілітація гідроелектростанцій - проект, що ставить за мету надання інноваційного обладнання, задля оновлення гідромеханічного та електромеханічного механізму гідроелектростанцій для пророщення продуктивності їх роботи. Донором даного проекту виступає ЄБРР та ЄІБ, сума проекту - 400 млн. євро. Проект почав реалізовуватись ще у 2013 році, сьогодні знаходиться на етапі виконання, дія якого завершиться 21 березня 2018 року.

Програма розвитку муніципальної інфраструктури України передбачає реалізацію проектів у середніх і великих містах щодо захисту та реконструкції міської інфраструктури, заміни обладнання, модернізації мереж постачання тепла та води. Донором даної програми являється Європейський Інвестицій банк, програма була введена в дію у 2015 році, завершення якого планується на 2023 рік. Кошторисна вартість програми сягає 400 млн. євро.

Будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька АЕС-Каховська – проект, в основу якого входить стимулювання максимально використовувати встановленої потужності Запорізької атомної електростанції, підвищувати надійність постачання електроенергії споживачам в умовах роботи теплових електростанцій ОЕС України зі зниженою потужністю за рахунок транзиту потужності безпосередньо від джерела генерації (Запорізької АЕС). Донором цього проекту виступає ЄБРР, сума якого становить 350 млн. євро. На сьогоднішній день даний проект знаходиться на стадії завершення.

Вище названі проекти є найбільшими по наданню технічної донорської допомоги, і ще є низка інших не менш важливих та суттєвих проектів донорської допомоги (табл 2.9.)

Таблиця 2.9

Проекти міжнародної технічної допомоги за підтримки країн-донорів, що реалізуються в Україні, [43]

Назва проекту	Загальна вартість	Термін виконання	Донор
Програма лідерства, сприяння експорту, залучення інвестицій та розвитку	150 000 000 дол. США	21.09.1994 – 31.12.2023	Уряд США через Агентство США з міжнародного розвитку
Програма спільних наукових проектів; Програма супроводу грантів; Програма науково-технічного підприємництва	7 252 190 дол. США	11.11.1999 – 01.01.2017	Уряд США через Державний департамент США

Програма фінансування надання військової техніки, майна та послуг США іноземним державам (ФМФ)	481 229 221,55 дол. США	01.06.1998 – 31.12.2018	Уряд США через Міністерство оборони США
--	-------------------------	-------------------------	---

Продовження табл. 2.9

Покращення збереженості відпрацьованих джерел іонізуючого випромінювання в Україні	18 000 000 дол. США	01.11.2005 – 31.08.2020	Уряд США через Міністерство енергетики США
Надання технічної допомоги з метою посилення системи експортного контролю України та протидії розповсюдженню зброї масового знищення	18 579 000 дол.США	11.06.2007 – 30.09.2017	Державний департамент США/
Посилення контролю за туберкульозом в Україні	17 862 795 дол. США	02.04.2012 – 01.04.2017	Уряд США через Агентство США з міжнародного розвитку
Покращення послуг у сфері ВІЛ/СНІД серед представників груп найвищого ризику в Україні	21 981 655 дол. США	15.06.2012 – 14.06.2017	Уряд США через Агентство США з міжнародного розвитку
Системи покращеного доступу до лікарських засобів та фармацевтичних послуг	8 000 000,00 дол. США	01.10.2012 - 22.09.2017	Уряд США через Агентство США з міжнародного розвитку
Зменшення біологічної загрози в Україні – технічна підтримка	5 000 000 дол. США	15.04.2014 – 15.04.2018	Міністерство оборони США/Агентство зменшення загрози
Технічна підтримка Державної інспекції ядерного регулювання України	1 050 500 дол. США	27.12.2013 – 31.12.2018	Комісію ядерного регулювання США
Партнерство для розвитку міст	19 489 340 канадських доларів	27.03.2015 – 30.06.2021	Уряд Канади через Міністерство закордонних справ, торгівлі та розвитку Канади
Реформа управління на Сході України	24 000 000 євро	01.07.2013 – 31.12.2016	BMZ

Продовження табл. 2.9

Розбудова адміністративних потужностей у сфері державних фінансів	5 000 000 євро	01.04.2014 – 31.12.2017	Федеральне Міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ)
Інтегрований розвиток міст в Україні	5 850 000 євро	03.12.2015 – 31.12.2018	BMZ
Підтримка децентралізації в Україні	9 277 003 швейцарських франків	01.05.2013 – 30.04.2017	Швейцарська агенцію з розвитку та співробітництва
Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громади (EGAP)	4 273 467 швейцарських франків	01.05.2015 – 31.03.2019	Швейцарська агенцію з розвитку та співробітництва
Гендерне бюджетування в Україні	46 625 844 шв. крон	12.11.2013 – 31.12.2018	Уряд Королівства Швеція через Шведське агентство з міжнародного розвитку
Українсько-данський енергетичний центр	15 000000 датських крон	01.01.2015 – 31.08.2018	Уряд Королівства Данія через Міністерство закордонних справ Королівства Данія
Створення Національної інфраструктури геопросторових даних в Україні	325 818 720 японських ієн	04.09.2015-15.09.2017	Уряд Японії через Японське агентство міжнародного співробітництва

Реалізація програм та проектів здійснюється на різних рівнях державної адміністрації. Програми допомоги реалізуються через органи державної адміністрації різних рівнів. Проекти за секторами чи регіональні програми впроваджуються на регіональному рівні й їх безпосередніми виконавцями є уряди того рівня. Натомість проекти інфраструктурні реалізуються на рівні міністерств через самі міністерства. В залежності від природи програм, реалізація останніх може здійснюватися на комерційній, організаційній неурядовій або державно-приватній основі.

Висновки до розділу 2

Одним з елементів сучасної системи міжнародної співпраці є механізм допомоги країнам, що розвиваються, у їх соціально-економічному, політичному поступі. Зазначений механізм, зокрема, реалізується через технічну допомогу, яка покликана всебічно сприяти розвитку потенціалу країн-одержувачів у здійсненні суспільних трансакцій. Досвід проведення реформ, зокрема в країнах Центральної та Східної Європи, свідчить про певну суперечливість процесів упровадження міжнародної економічної допомоги, адже в одних державах зовнішня допомога суттєво прискорила суспільно-політичне, соціально-економічне реформування, в інших країнах, незважаючи на значні обсяги підтримки, спостерігається ефект уповільнення або навіть гальмування реформ.

Серед топ-50 найбільших одержувачів міжнародної допомоги в світі Україна [посідає](#) 45 місце. Так, у 2016 році було залучено міжнародну економічну допомогу на суму понад 12 млрд.дол США.

Аналізуючи надання економічної допомоги Україні 2015-2016рр. можна стверджувати, що вона зросла у 3 рази в порів'язанні з 2010 роком. При цьому міжнародна економічна допомога надається в більшості у технічному вигляді. Головними донорами її надання виступають ЄС, США, Світовий банк, ЄБРР, СІБ, МВФ та уряди розвинених країн. Найбільший відсоток надання допомоги надається саме приватному сектору економіки, понад 66% від усієї частки надання допомоги в загальному. До пріоритетних напрямків надання кредитів та інвестицій у приватний сектор належать: промисловість, сільське господарство, фінансова та банківська діяльність, розвиток нафтотранспортної інфраструктури.

Сьогодні в Україні реалізуються понад 271 проектів та програм міжнародної економічної допомоги на суму 11 млрд.дол. США. на національному та регіональному рівні.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОСИЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

3.1. Шляхи збільшення ефективності надання міжнародної економічної допомоги Україні

На сьогодні в Україні зазначають бум надходження міжнародної допомоги, лише за останні два роки за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ) сума грантових проектів та технічної допомоги становила майже 1 млрд. дол. США. В порівнянні, за попередні п'ять років, з 2008-2013 рр. Україна отримала у півтора рази менше. При цьому кредитів міжнародних фінансових організацій за попередні два роки були виділено на суму 3,5 млрд. дол. США під мізерний відсоток.

Однак, Україна не ефективно використовує ці надходження задля розвитку держави і наразі надходження у вигляді допомоги зменшенні, оскільки кошти які були пред'явленні ще не використанні і простити додаткової допомоги не потрібно.

За останні роки МЕРТ зареєструвало понад 130 донорських проекти для України на суму 920 млн. дол. США. Допомога, що була надана безоплатно, надходить в Україну в формі грошових грантів, консультативної або експертної підтримки. Більше «подарунків» було лише в 2007 році на тлі розгортаючої економічної кризи, але тоді Україна підписала угоду про отримання 1,1 млрд дол на проект «Новий безпечний конфайнмент» в Чорнобилі[50].

Загалом в Україні на сьогодні діє 302 проекти міжнародної допомоги, їх загальна вартість - 3,7 млрд дол. Частина з них починалася ще на початку 1990-х років. З 1992 р. для реалізації проектів міжнародної технічної допомоги в Україні донорами було виділено понад 5,8 млрд дол. США, з яких 3 млрд дол. – Сполученими Штатами, бюджет допомоги яких перевищує загальний обсяг допомоги інших донорів (рис 3.1.)

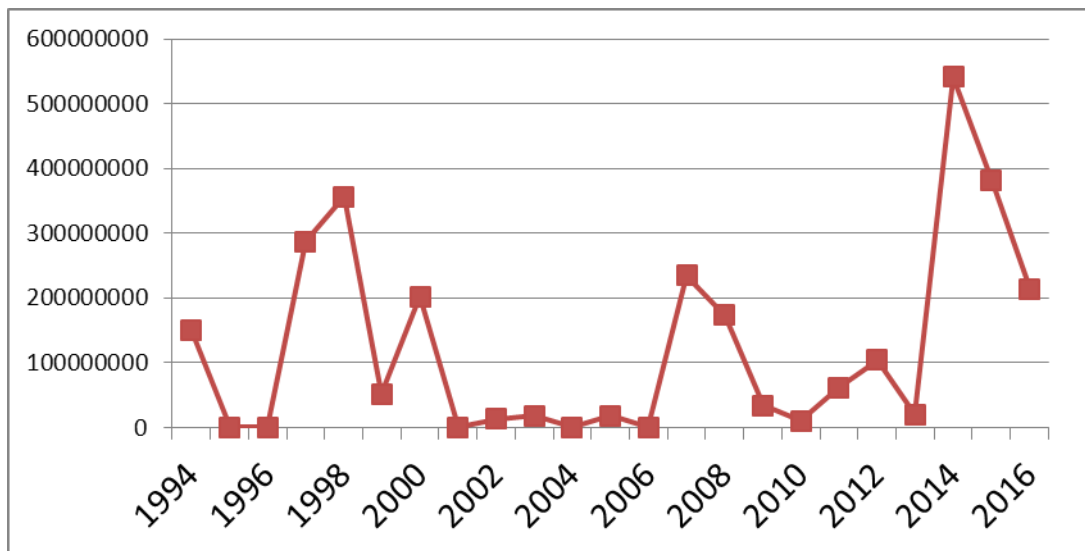

Рис 3.1. Надходження міжнародної економічної допомоги у проекти України у період 1994-2016рр.

Джерело: складено автором на основі [23]

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку(ОЕСР), серед топ-50 найбільших одержувачів міжнародної допомоги в світі Україна посідає 45 місце. У 2014 році Афганістан, В'єтнам і Сирія входили в трійку лідерів-реципієнтів допомоги, отримавши в цілому понад 13 млрд. дол. США. Зате серед країн європейського регіону, що розвиваються, Україна посідає другу сходинку після Туреччини: 1,4 млрд дол у 2014 році або 16% від всієї допомоги, виділеної регіону. Це вдвічі більше, ніж у 2013 році, проте менше ніж у 2015-2016рр.

Організації економічного співробітництва та розвитку на відміну від Міністерства економічного розвитку і торгівлі враховує не лише гранти і технічну допомогу, а й кредити розвитку від МФО, у яких є грантова складова, що повинна становити не менше 25% від суми кредиту, тому і цифри ОЕСР набагато більші. При цьому, далеко не всі гранти реєструються, 30-40% проектів не зареєстровані в МЕРТ. В основному реєструються великі гранти і ті, яким потрібна пільга зі сплати ПДВ та митних зборів.

В Україні немає остаточної зведеної бази інформації щодо реалізації проектів міжнародної допомоги та занесення їх у відомство, тобто ОЕСР оцінює всю реалізацію проектів отримуючи дані з відомств донорів, але

організація не розбиває їх за проектами. Проте, у Мінекономіки, навпаки, зберігаються сотні томів з описом і звітами донорських проектів. Так, існує електронна база щодо реалізації та опису проектів - Open Aid, щодо координації міжнародної допомоги Україні.

На даному етапі розвитку, міжнародні організації, іноземні уряди та агентства надавали велику грошову підтримку Україні. Допомога збільшилася відповідно до цілей розвитку в Україні до безпрецедентного рівня. Успішна реалізація і координація цієї допомоги стала головним пріоритетом уряду і являє собою основу прогресу і розвитку у всіх секторах економіки. Перед Міністерством економічного розвитку та торгівлі України була поставлена задача щодо розробки правильної реалізації допомоги в Плані дій уряду на 2015 рік і діяти в якості Єдиного центру координації діяльності донорів в Україні.

Донори, у цій ситуації вкладають не тільки тільки капітал, а й допомагають безпосередньо, зокрема, запрошують експертів для написання законопроектів та їх реалізації, консультують уряд та чиновників щодо впровадження проектів також оплачують і запрошують чиновників на відвідування семінарів та тренінгів в Україні і за кордоном, задля правильної координації діяльності уряду. Оцінювання попередніх спроб і зусиль реалізації міжнародної економічної допомоги в Україні показало різні недоліки у відсутність координації напрямку потоку інформації між сторонами, що врешті спричинило ірраціонального витрачання ресурсів . Контроль з боку держави був відсутній так як і відсутня відповідальність за процесом розподілу допомоги. Спостерігалось обмеження щодо спостереження та моніторингу ефективності реалізації допомоги та прозорості проектів. Процес розподілу допомоги був непрозорий, нестратегічний і часто мав корупційну тінь.

Основними донорами створення та реалізації проектів розвитку України за кількостями проектів і надходжень в них виступають вище вказані уряди та організації (рис. 3.2).

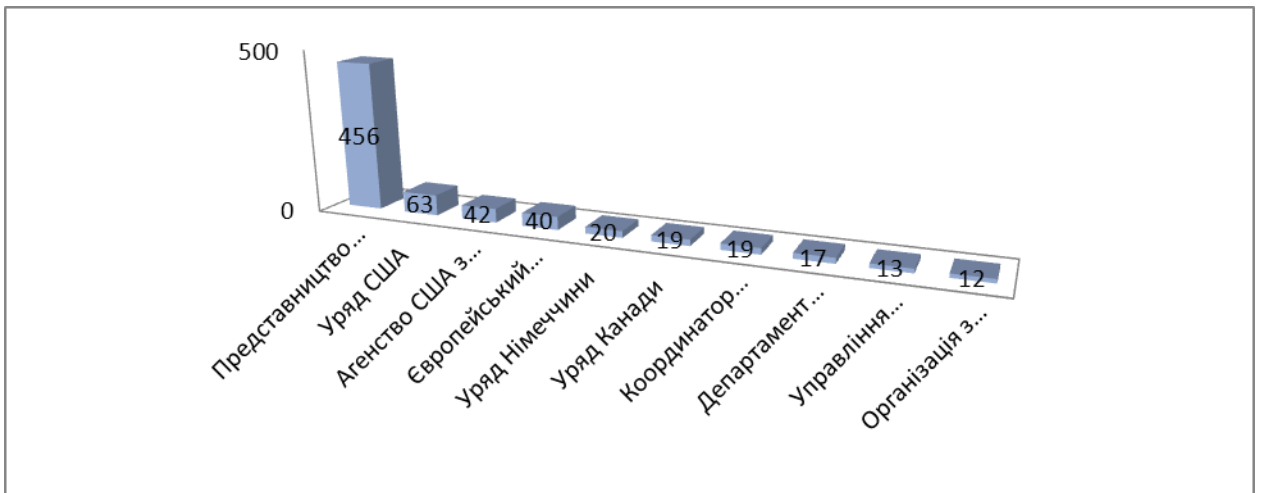

Рис 3.2. Основні донори України за кількістю проектів

Джерело: складено автором на основі [45]

Головними донорами за найбільшою сумою надходжень грошового капіталу є такі представництва: [Європейський інвестиційний банк](#), Європейський банк реконструкції та розвитку, [Міжнародний Чорнобильський Фонд “Укриття”](#), Уряд США, Представництво ЄС в Україні, [Європейська спільнота з атомної енергії](#), [Кредитна установа для відбудови](#), [Міністерство оборони США](#), Світовий банк, Агенство США з міжнародного розвитку (рис 3.3.)

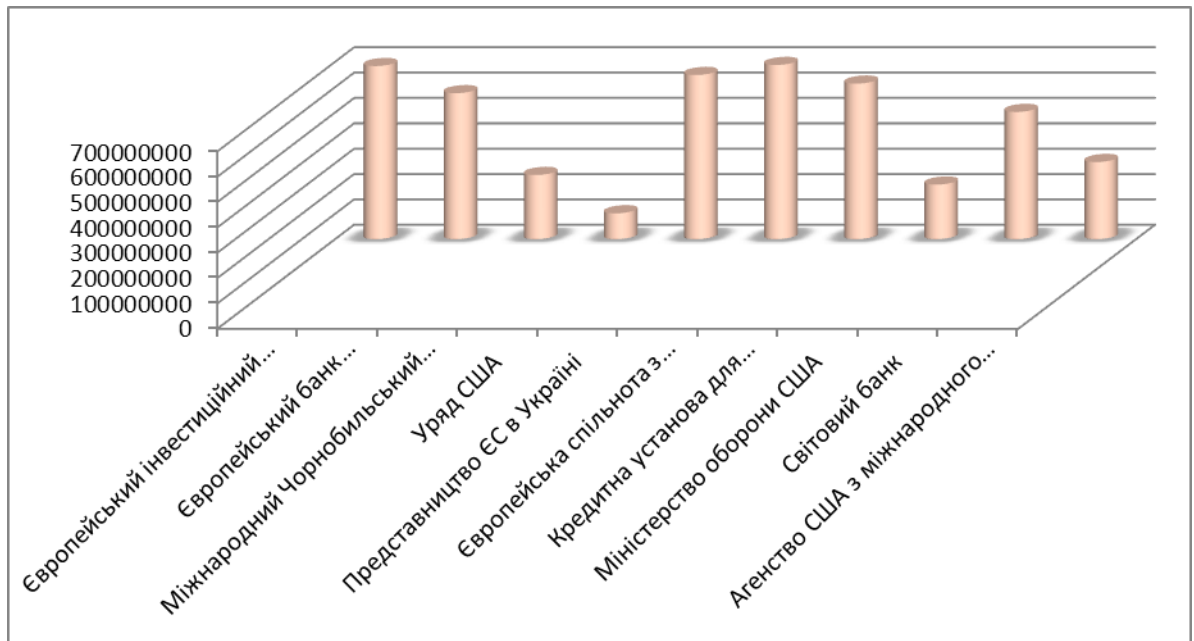

Рис 3.3. Основні донори України за сумою надходження грошового капіталу

Джерело: складено автором на основі[43]

Одна з найуспішніших реформ являється система держзакупівель Prozorro - реалізована як донорський проект німецьких Transparency International, GIZ та інших донорів на суму понад 750 тис. дол. США. Мета цієї реформи - суттєве зниження корупції під час закупівель за публічні кошти, досягнення максимальної ефективності та економії. Успішна реалізація проекту має повернути довіру бізнесу до держави та стимулювати його до участі в держаних тендерах.

Створення проектів щодо покращення фінансової сторони та інфраструктури України оплатили [Німецьке товариство міжнародного співробітництва GIZ](#) та фонд «Відродження». [Національна рада реформ](#) і [Бізнес-омбудсмен](#) існують на гроші кількох країн-учасників Європейського банку реконструкції та розвитку, а сам банк виступає координатором реалізації цієї допомоги.

Згадані проекти не є відносно великими і сягає кількох сотень тисяч доларів. З іншої сторони, зовсім інша справа профінансувати фонд виплати чиновників заробітної плати, про який почали говорити ще у 2014 році. На той момент Європейський Союз був готовий створити фонд з виплати зарплати чиновників і вкласти в нього понад 96 млн. євро та на реалізацію реформи держслужби. Однак, фонду так і не було створено у зв'язку з недопрацюванням стратегії реформи держслужби з джерелами її подальшого фінансування з боку українського уряду, і ЄС направив ці гроші на реформу децентралізації країни.

Така ситуація з фондом заробітної плати склалась тому що, багато проектів скасовують, ресурси використовуються неефективно, чиновники, котрі відповідальні за реалізацію проектів в повній мірі не доводять їх до кінця у зв'язку з не бажанням або не можливістю, а іноді і з навмисним гальмуванням проектів. Також причиною є низька інституційна спроможність. Часто чиновникам не вистачає навичок, умінь та знань щодо реалізації та роботи з проектами донорської допомоги[51].

Україна неефективно використовує допомогу, гранти та кредити МФО і якщо сума грантів відносно невеликі і даються вони на безоплатній основі, то кредити МФО можуть сягати кілька мільйонів доларів. Тому потрібно правильно координувати та розподіляти допомогу.

Прикладом неефективного використання наданого кредиту являється проект Світового банку та Міністерства соціальної політики «Удосконалення системи соціальної допомоги».

Основна ціль проекту була спростити процес подачі документів на виплату соціально незахищеним верствам населення. Планувалось витратити 99,4 млн. дол. США на переобладнання 756 місцевих управлінь праці, а решту позик витратити на створення інформаційно-аналітичної системи соціального захисту населення. Даний проект ввійшов в дію у 2006 році і повинен був завершитися ще в 2008 році, проте закінчився він на п'ять років пізніше, але проект був реалізований не до кінця.

Сьогодні ж Світовий банк з Міністерства соціальної політики реалізовує новий проект на суму 300 млн. дол. США, який спрямований на подолання бідності та соціальної забезпеченості населення України[55].

На ефективність впровадження того чи іншого проекту та координацію можуть впливати як і самі кредитори та українські міністерства, а також посередники консультанти в донорських проектах.

Вплив і роль консультантів у проектах донорської допомоги або кредитах МФО може бути різною. Інколи посередник між державним органом та донором може адмініструвати проект, отримуючи за це частину коштів від загальної суми коштів проекту, при цьому відсоток може бути різним.

Також посередники можуть займатись певною частиною проекту, тобто написання закону, надання певних знань і умінь чиновникам проекту. Крім того, відсутність знань в області міжнародної допомоги з боку урядовців, часто призводило до ситуацій, коли потреби, з якими, як правило, зустрічалися грантові проекти технічної допомоги, були використані в якості

основи для кредитних програм. Проте деякі економісти вважають, що співпрацювати з посередниками і консультантами не потрібно, а лише з донором, адже це додатково витрати.

Ефективна координація донорської і кредитної допомоги - це великий виклик для будь-якої країни, що розвивається, і Україна не виняток. Головне, щоб відповідальний орган намагався не гальмувати проекти, а навпаки вводив заходи щодо реалізації їх і впровадження і дію.

Для вирішення цих основних завдань і підвищити вплив швидко зростаючих потоків міжнародної допомоги в країні, Департамент міжнародної координації допомоги в МЕРТ встановив наступні чотири цілі реформування координації донорської допомоги в Україні:

1. Забезпечення залучення допомоги для України, задля національними пріоритетами реформ;

2. Прозорість і взаємна підзвітність, спостереження та моніторингу ефективності реалізації надання і використання міжнародної допомоги;

3. Покращення потоку інформації між зацікавленими сторонами і ефективної координації міжнародної допомоги;

4. Допомога та полегшення у адмініструванні процесів міжнародних партнерів, в тому числі реєстрації технічної допомоги (ТП) і акредитації виконавців.

Створення Департаменту координації міжнародної допомоги в якості єдиного органу, відповідального за міжнародну допомогу був перший, необхідний крок. Головна мета якого є дослідження порушень у минулих нереалізованих проектах та на основі цього створити нові для донорів та урядовим органам стандарти та елементи підзвітності, ефективності, з головним пріоритетом – прозорості. В результаті, Департамент побудував сильну, надійну репутацію серед донорів і міжнародних фінансових організацій (МФО).

Для прозорості та ефективності було створено веб-портал Open Aid Ukraine, який містить інформацію про всі проекти розвитку в Україні за підтримки міжнародних фінансових організацій і донорів. Можна стежити та моніторити потоки міжнародної допомоги та реєструвати власні проекти.

Всі ці аспекти зводять до мінімуму можливість корупції, підвищення прозорості та підвищення рівня довіри уряду.

Регулярні піврічні та щорічні зустрічі з спільнотою донорів також є важливими, на стратегічному, оперативному і технічному рівнях. Ці зустрічі дозволяють урядовцям та представникам країн-донорів обговорювати досягнення, проблеми та їх рішення. Відкрита комунікація є основоположним принципом департаменту координації допомоги.

У Паризькій Декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги наголошується, що створення стійкого потенціалу у плануванні, управлінні й реалізації стратегій, а також у звітності стосовно результатів стратегій і програм – має вирішальне значення для досягнення цілей розвитку на підставі аналізу й діалогу під час реалізації, моніторингу й оцінки. Розвиток потенціалу є відповідальністю країн-партнерів, при цьому країни-донори повинні надавати підтримку. Розвиток потенціалу повинен ґрунтуватися не лише на ретельному технічному аналізі. Цей показник повинен чітко реагувати на соціальне, політичне та економічне становище, у тому числі необхідність підвищення застосування людських ресурсів[67]

Ефективне використання фінансових ресурсів, виділених донорами Україні є одним з ключових аспектів розвитку ефективних систем управління допомогою і є настільки ж важливим, як і залучення додаткових ресурсів іноземної допомоги з боку донорів та міжнародних фінансових організацій (МФО). Що стосується їх ефективного використання, визначення джерела (або джерел) коштів і їх рух мають вирішальне значення у визначенні стратегії ефективного зростання і стратегії розвитку перехідної економіки.

Без адекватного стратегічного планування на національному та галузевому рівні, які пов'язані з наданням (і оптимальним використанням)

достатніх фінансових ресурсів для реалізації національних або секторних стратегій розвитку, або з національних (бюджет) чи міжнародних джерел (надходженням від донорів та МФО), незалежно від якості та ефективності, використання цих надходжень (національних чи міжнародних), загальний національний розвиток, у цілому, не буде функціонувати ефективно і буде відстроченим, відсталим або призведе до колапсу.

Для забезпечення оптимального впливу фінансових ресурсів (як національних, так і міжнародних), механізм «руху коштів» повинен забезпечити основу для підвищення рівня використання та управління існуючими фінансами для досягнення максимальної ефективності наявних фінансових ресурсів. Для ефективного використання фінансових потоків необхідно проявляти ініціативи, які будуть реалізовані спільно з іншими механізмами для забезпечення максимальної віддачі фінансових ресурсів і коштів донорів, подібно до того, як ефективне регулювання допомоги і розробка стратегічних документів і документів з планування вплинуть на ефективне спрямування цих фінансових ресурсів[85].

У зв'язку з цим, комплексні заходи, у тому числі аналіз руху коштів, ефективні структури з управління допомогою, бази даних проектів та програм донорів системи управління інформацією, комплексні національні і галузеві стратегії розвитку тощо, є критичними і обов'язково повинні розвиватися у тандемі. Крім того, необхідно добре розуміти безпосередні взаємозв'язок між ресурсами донорів і, особливо, більш широкими стратегіями розвитку, так як це стосується того, як ресурси технічної і зовнішньої фінансової допомоги відповідають політичним уподобанням.

Збалансування стратегії і програм для забезпечення максимальної віддачі від наявних фінансових ресурсів, є основою визначення стійкої системи управління іноземною (технічною) допомогою, у той час, як максимальне використання наявних коштів залежить від тільки ефективного управління фінансами. У зв'язку з цим, доцільно розглянути подвійний підхід до встановлення адекватної системи управління фінансовою

допомогою як з точки зору управління діяльністю, так і управління донорськими ресурсами, що виділяються для розвитку України. Додатковий (і критичний) рівень включає ефективний зв'язок технічної допомоги і національної політики (який забезпечується через Центральний політичний підрозділ (ЦПП)).

Традиційні механізми фінансування, які використовуються донорами, які працюють в Україні, використовують стандартний галузевий підхід, де асигнування надаються окремими донорами, у першу чергу, на секторальній основі у тих галузях, де вони найбільш компетентні або у тих областях, які представляють для них найбільший інтерес (наприклад, Шведське агентство міжнародного розвитку (SIDA) надає ресурси, серед інших секторів, для сектора управління державними фінансами). Основний підхід щодо виділенні коштів для певного проекту/сектору вимагає ефективної координації донорів як на національному, так і галузевому рівні з метою забезпечення відповідності потребам уряду України і звести до мінімуму можливість дублювання проектів або заходів.

Розвиток комплексного та всеосяжного варіантів фінансування заходів, пов'язаних з більш широким перехідним процесом (включаючи, але не обмежуючись, розробку політики, стратегії, розвиток законодавчої системи і наближення законодавства, змістовні багаторічні плани впровадження, а також стратегії зниження ризиків), є дуже важливим. Без ресурсів для реалізації пропонованих заходів, без адекватної орієнтації наявних фінансів, без чіткого і прозорого фінансування для забезпечення максимальної ефективності, без належного нагляду – будь-який процес національного розвитку буде невдалим. Цей безпосередній і причинно-наслідковий зв'язок має бути врахований з самого початку будь-якого аналізу, оскільки нераціональний розподіл фінансових ресурсів дійсно може бути набагато небезпечніше, ніж дефіцит фінансових ресурсів [95].

У більшості передових міжнародних практик визначені загальні принципи управління і контролю фінансовими ресурсами міжнародної

допомоги. Ці правила встановлюють ряд важливих елементів, яким повинна задовольняти будь-яка система управління і контролю, у тому числі:

- визначення виділених коштів;
- розподіл коштів;
- процедури для забезпечення правильної декларації витрат;
- надійний облік, контроль і звітність;
- моніторинг та звітність для делегованих завдань;
- заходи з аудиту;
- наслідки аудиту;
- звітність про порушення.

Ці компоненти дуже важливі у всіх контекстах, оскільки вони визначають основи і очікування будь-якого фонду або фінансової структури управління технічною допомогою, та встановлює ефективну основу для аналізу руху коштів. У цілому, аналіз руху коштів починається з визначення оптимального підходу. Найбільш поширений підхід, який використовується стосовно грошових потоків, є застосування Системи національних рахунків (СНР), яка забезпечує комплексну основу для розробки фінансових потоків і коштів на основі від кого - до кого, оскільки її основоположні принципи забезпечують фіксування зв'язків з економічних і фінансових заходів та фінансові наслідки в економіці. Однак, застосування СНР не призначене для показу міжсекторальних зв'язків (які мають вирішальне значення для систем розвитку або перехідних економік, де програми економічної допомоги, як правило, організовані на основі сектора).

Альтернативним підходом до аналізу руху коштів є балансовий підхід, коли замість того, щоб зосередитися на аналізі потоків, зусилля спрямовано на вивчення запасів активів і зобов'язань у галузевих балансових звітах країни, у тому числі ресурсів міжнародної економічної допомоги. Як правило, балансовий підхід базується на аналізі галузевої уразливості і потреб, а також можливості для розвитку сектора і ширшого впливу сектора

на загальний національний розвиток. Виникає питання, чи підтримує БП традиційні рамки міжнародного розвитку та механізми, за якими донори працюють.

Фундаментальним питанням у застосування найбільш ефективного механізму для початку аналізу руху коштів зовнішньої або технічної допомоги полягає у виборі підходу до використання. Підхід СНР забезпечує комплексну основу, де національні фінансові ресурси, які використані для цілей розвитку, повинні бути об'єднані і враховуватися разом з фінансовими ресурсами зовнішньої допомоги, наданої Україні. Цей підхід передбачає значну ступінь інтеграції фінансових ресурсів, добре організованої інформаційної системи фінансового управління, зобов'язання донорів надавати інформацію про заплановані та здійснені протягом кількох років асигнування і достатнім ступенем прозорості як національних рахунків так і фінансової звітності донорських програм[83].

Основне питання, по відношенню до аналізу руху коштів, полягає у тому, що він не застосовується ефективно в усіх країнах, а також відсутність прозорості може бути продемонстрована у багатьох країнах із довгою історією фінансової системи та із сталою і, здавалося б, прозорою демократією. Крім того, значні відмінності між країнами можуть існувати у вигляді встановленого підходу до руху коштів, особливо, якщо ці питання пов'язані з фінансовими операціями. Більшість країн збирає дані про ресурси і використання коштів для секторів економіки. Наприклад, Мексика, Індонезія і Південна Африка, склали фінансові звітності за інституційними секторами і посилаються на фінансові рахунки цих секторів як на рух коштів. США ставляться до фінансових рахунків сектора і балансів як до рахунків фінансових потоків. Багато країн (наприклад європейські країни) суворо дотримуються до рамок СНР.

При визначенні, чи вивченні підходів до фінансових потоків в Україні повинна бути розглянута низка основних питань, найбільш важливим з яких є ступінь прозорості, яка є в існуючих фінансових системах країни.

Припускаючи, що існує прозора та інтегрована фінансова система, підхід типу СНР міг би бути кращим для втілення механізму руху коштів для реалізації і аналізу руху ресурсів технічної допомоги, де всі ресурси (національні та іноземні) відображаються у бюджеті як інтегрований механізм, який може бути дуже складним і громіздким, і, врешті-решт, має мінімальний вплив на ефективність допомоги та максимізацію донорських асигнувань.

Спроба розвитку єдиного механізму координації діяльності донорів, потенційно підвищує координацію діяльності донорів до більш високих пріоритетів на президентському рівні в Україні. Крім того, ця спроба на рівні президента спрямована на здійснення заходів щодо гармонізації та узгодження зовнішньої допомоги і здійснює прискорення прогресу в її реалізації. Це було підкріплено розпорядженням КМУ від 20.10.2011 р. «Про затвердження Концепції планування, залучення, ефективного використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями» та розпорядженням Президента України від 03.01.2012 р. «Про робочу групу з опрацювання пропозицій щодо вдосконалення залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги». Обидва документи започатковують новий підхід до створення ефективних механізмів координації діяльності донорів і тому потребують стислого огляду. Реалізація Концепції дозволить Уряду України сконцентрувати фінансові ресурси МФО та МТД для вирішення пріоритетних завдань економічного та соціального розвитку України, для поліпшення формату співробітництва з МФО, країнами-донорами, ООН та ЄС, забезпечити доступ до інформації щодо проектів міжнародної технічної допомоги та проектів економічного і соціального розвитку України.

3.2. Напрямки оптимізації політики залучення і використання Україною міжнародної економічної допомоги

На даному етапі перебудови економічно-політичного та соціального розвитку України важливою складовою є надання міжнародної допомоги зі сторони розвинутих країн та міжнародних організацій, що зумовлюється проведенням реформ, які є необхідними для нашої країни на даному етапі.

Як зазначалось вище, така допомога може надаватись у форму грошових надходжень, майна, обладнання, надання послуг та інформації, передачі інтелектуальних та технологічних ноу-хау.

Надання міжнародної економічної допомоги хоч і стимулює розвиток країни, проте існують певні недоліки щодо її використання та залучення. Результативність надання такої допомоги на пряму залежить від реалізації програм і проектів, які часто-густо неповністю відповідають стратегічним цілям економічних і соціальних реформ. Така ситуація пов'язана із зовнішніми та внутрішніми чинниками, нечіткою координацією проектів, відсутності прозорості та відповідальності уряду країни за саму реалізацію програм та їх результати.

Країни та організації далеко не завжди враховують інтереси української сторони, часто надається така допомога задля здійснення власних цілей і завдань, нав'язуючи українській стороні власні проекти, які не завжди працюють на вітчизняній арені.

Українська сторона при цьому не по всій мірі націленні на досягнення результату від такої співпраці і приймають допомогу як благодійність і витрачають марно наділенні кошти.

Надання міжнародної економічної допомоги здійснюється за допомогою укладання договорів. Такі договори мають цивільно-правовий характер, оскільки є необхідність у встановленні чітких критеріїв та дефініції договорів. Щодо визачення чітких завдань, умов, предмету та інших їх елементів.

Усі проблеми, що існують у сфері залучення та використання Україною міжнародної економічної допомоги носять правовий, організаційний та стратегічний характер .

Проблеми стратегічного характеру:

1) Відсутність встановлення єдиної рамки трансформації, що би сприяла узгодженню проведення правових, інституційних та правових реформ в Україні;

2) Використання міжнародної економічної допомоги майже не спрямовується на побудову ефективних демократичних інституцій, формування необхідних вмінь та навичок ключових дійових елементів процесу демократизації – уряду, приватного бізнесу, громадянського суспільства;

3) Як правило, головною метою більшості проєктів та програм рідко являється саме розбудова інфраструктури в соціальному та економічному аспекті, що могла би забезпечувати сприятливий інвестиційний клімат для залучення інвестиції високотехнологічно розвинених країн.

4) Програми та проєкти від донорів не враховують внутрішньодержавної ситуації в Україні, а тому й виникає нераціональне використання ресурсів міжнародної допомоги;

Залучення міжнародної допомоги на практиці не пов'язане з виконанням поставлених завдань і цілей Угоди про Партнерство та Співробітництво з ЄС;

Проблеми організаційного характеру:

1) Відсутність спеціально уповноваженого органу, який би орієнтував та координував реалізацію державної політики України щодо залучення та використання міжнародної економічної допомоги;

2) Відсутність визначення критеріїв впровадження міжнародної економічної допомоги та національної системи щодо залучення, використання, ефективності та результативності іноземної допомоги;

3) Недосконалість певної інфраструктури на центральному та регіональному рівні, яка би могла сприяти ефективній координації проектів проектів та програм міжнародної допомоги, і здійснювати контроль за ефективністю використання і залучення;

4) Відсутність потрібних спеціалістів питань міжнародного розвитку та реалізації залучення допомоги, натомість залучаються посередники та представники країн-донорів, що координують проекти міжнародної економічної допомоги;

5) Неузгодженість дій представників органів виконавчої влади та урядовців, щодо процесу підготовки процедур подання заявок проектів допомоги;

6) Недостатнє обґрунтування запрошень іноземних експертів без визначення критеріїв відбору, завдань для них та графіків їх роботи.

Проблеми правового характеру:

1) Не має базового законодавчого акту, який би визначав поняття міжнародної економічної допомоги, її види та форми; основних учасників процесу залучення та використання

2) Відсутність відповідних підзаконних актів Кабінету Міністрів, які би визначили порядок, підготовку та узгодження проектних пропозицій;

3) Недосконало встановлені норми у двосторонніх угодах, що у свою чергу ведуть до того, що українська сторона в повній мірі не може впливати на визначення і впровадження певних проектів щодо їх змісту, вибіру виконавця проекту і українського реципієнта.

Перераховані вище недоліки і проблеми щодо залучення та реалізації міжнародної економічної допомоги показують саме чому впровадження деяких проектів та програм не дають очікуваних результатів, а іноді і зовсім анулюються. Також можна виокремити низку проблем пов'язаних з підходами донорів до надання економічної допомоги та процесом її впровадження:

- 1) Немає чітко встановленого дій та встановлених критеріїв залучення міжнародної економічної допомоги;
- 2) Недостатня консультація з боку України щодо процесу програмування;
- 3) Відсутність інституційних механізмів щодо прояснювання результативності наданої економічної допомоги.
- 4) Потреба держслужбовців зі знанням елементів міжнародного розвитку та усуненням нюансів, які можуть проявлятися в ході реалізації проектів ;
- 5) Відсутність обміном досвіду між українською стороною та донорами щодо результативного впровадження проектів, проведення консультацій.

Всі ці недоліки, що стосуються залучення Україною економічної допомоги породжують низку негативних явищ і проблем з якими зараз стикається вітчизняний уряд.

Програми міжнародної економічної допомоги в Україні здійснюються ізольовано одна від одної, а тому не приводять до бажаних результатів у всіх сферах людського життя України і не показують державної перебудови системи економіки.

Країни-донори не беруть до уваги той факт, що всі програми та проекти впроваджуються в не стабільній умовах, так як більша частина інституцій за своїм характером недосконалі і потребують перебудови в середині їх самих[94].

Така ситуація показує, що українській стороні не вистачає знань і вмінь щодо процедур результативного впровадження міжнародної економічної допомоги, її розподілу та визначення основних цілей її надання та реалізації, відсутні підготовка до впровадження проектів, обговорення рішень і проблемних питань що можуть виникнути. Як показує практика інших країн, саме розробка та реалізація старегічних цілей у діяльності органів центральної влади мають бути головними

завданнями проектів економічної допомоги. Не врахування цих фактів у здійсненні реформ та перебудові призводить до застою розвитку на економічному, політичному та соціальних рівнях країни.

Невизначення самого поняття міжнародна економічна допомога, її форм, видів та особливостей часто породжують ситуацію зі складністю спроб зареєструвати проекти міжнародної технічної допомоги задля ухилення від сплати податків.

Враховуючи те, що не має чітко прописаних процедур підготовки та узгодження проектних пропозицій на урядовому рівні призводить до того, що потенційні бенефіціари є ізольовані як від ресурсів для здійснення необхідних їм перетворень, так і від готових продуктів, потенційно призначених саме для них[58].

З боку української сторони не має відповідної позиції щодо напрямків реалізації міжнародної економічної допомоги, це у свою чергу призводить до того, що країни-донори та організації працюють в односторонньому русі. Як наслідок проявляються рекомендації з боку донорів, які українська сторона сприймає як нав'язування власних політичних бачень і досягнень власних політичних цілей. В результаті може зав'язуватись конфлікт з українською владою та донорами надання допомоги. Відсутність координації боку українських інституцій та відсутність системи об'єктивного оцінювання впроваджених проектів міжнародної економічної допомоги не дає змогу чітко оцінити результат реалізації програм, що в свою чергу спричиняє позбавлення можливостей зробити висновки щодо ефективності окремих проектів та використання Україною міжнародної допомоги в цілому[61].

Не зважаючи на вище вказані недоліки, донори оприлюднили наміри збільшити обсяг допомоги для підтримки подальшого економічного зростання України, адже враховуючи за останній період позитивну динаму економічного зростання країни, можна сказати що лєвова частка проектів донорської допомоги та їх результативність і ефективність сприятимуть

подальшій перебудові ринкової системи країни та й усього економічного та соціального клімату країни.

З цією метою донорами, зокрема, ЄС, МБРР, ПРООН було прийнято ряд нових стратегічних та рамкових програм щодо допомоги Україні на середньострокову перспективу, при цьому донори виявили головну причину на їхню думку нефективності деяких програм, а саме – не готовність урядової машини до прийняття політичних рішень щодо реформ.

Структурно сфери відповідальності, пов'язані з програмуванням, управлінням та звітуванням про міжнародну фінансову допомогу розділені між різними міністерствами. Міністерству економічного розвитку і торгівлі належить провідна роль у цій системі. У структурі Уряду воно несе відповідальність за загальні питання програмування, координації та моніторингу. Технічно це означає, що воно веде базу даних усіх проектів. Додатково, Міністр економічного розвитку і торгівлі діє як Національний координатор (для структур ЄС). Національне координаційне бюро (НКБ) традиційно функціонує як координаційна структура в Департаменті зі співробітництва з питань міжнародної технічної допомоги (ДСМТД) та відіграє роль, подібну до Центрального управлінського підрозділу у системі ДСВ (Децентралізована система впровадження технічної допомоги)[25].

Технічно всі ці урядові структури виконують такі основні функції щодо залучення і використання міжнародної економічної допомоги:

- розроблення в межах своїх повноважень і подає Мінфіну пропозиції щодо вдосконалення державного фінансового контролю;
- формування і подання Мінфіну перелік державних цільових програм, які передбачається виконати у відповідному році з використанням міжнародної допомоги;
- забезпечення в межах своїх повноважень адаптацію законодавства України до законодавства ЄС;

- координування і забезпечення разом реалізацію державної політики у сфері економічного та технічного співробітництва з іноземними державами та міжнародними організаціями щодо виконання економічних програм і проектів;
- проведення моніторингу ефективності виконання зазначених програм і проектів, здійснення методологічне забезпечення в цій сфері;
- забезпечення формування стратегічних і щорічних програм залучення міжнародної технічної допомоги відповідно до пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку України та координування діяльності, що пов'язане із залученням такої допомоги;
- проведення державної реєстрації/перереєстрації програм та проектів міжнародної технічної допомоги в Україні;
- проведення експертиз та погоджування запитів вітчизняних підприємств, установ та організацій на одержання міжнародної технічної допомоги;
- проведення акредитації іноземних організацій - виконавців програм і проектів міжнародної технічної допомоги в Україні.

Питання залучення, координації та моніторингу ТД також контролюються підрозділом в Адміністрації Президента України, який опікується питаннями європейської інтеграції.

Досвід роботи минулих і нинішніх механізмів координації діяльності донорів показує, що координація діяльності донорів у цілому є потенційно складним процесом, в якому міжнародна технічна допомога та підтримка поєднуються з потребами та вимогами країни-партнера. Той факт, що у принципі необхідна наявність угоди на основі вимог двох національних урядів або міжнародних структур, потенційно ускладнює процес. Процес координації донорів вимагає широкої та сконцентрованої участі Уряду, на основі зобов'язань усіх заінтересованих сторін, включаючи представників Уряду, основних відповідальних міністерств та державних комітетів, та, звичайно, міжнародних донорів та МФО [71].

Ефективний процес координації донорів передбачає структуровані рамки, які поєднують донорську допомогу з потребами та вимогами країни-партнера, в якій реалізується донорська програма. Для забезпечення таких структурованих рамок він також вимагає наявності конкретної цілі, мети для закріплення технічної допомоги. Без такої конкретної цілі, допомога може дуже легко позбутись чіткого зв'язку з фактичними потребами країни-партнера, а також втратити стратегічний зв'язок з іншими проектами та програмами.

На фоні того, що на папері було окреслено необхідність запровадження ефективної системи управління міжнародної допомоги донорів, набагато скромніша фактична картина процесу управління такої допомоги донорів на центральному рівні змусила окремі міністерства запровадити неформальні системи координації донорів, або ігнорувати можливості, які надає ефективне управління економічної допомогою (таке відбувається у багатьох секторах в Україні). Набагато менш ефективна координація та діалог багатьох донорів з Урядом спричинив багато втрачених можливостей.

У ширшому контексті міжнародне співтовариство погодилося на конкретні зобов'язання, пов'язані з ефективністю допомоги, визначені у двох основних угодах: Паризькій декларації та Аккрському плані дій. На рівні ЄС була досягнута домовленість щодо додаткових та навіть ще більш амбітних зобов'язань, які були зафіксовані у Ключовій стратегії ЄС щодо технічного співробітництва та підрозділів із впровадження проектів. Ключова стратегія є відповіддю як на уроки минулого, так і на нові вимоги щодо надання допомоги у контексті переходу до галузевого та програмного підходів та затвердження програм дій уряду країни.

ОБСЄ у своєму аналізі систем координації діяльності донорів в Україні від 2014 року оцінювала основні критерії підвищення надання ефективності міжнародної економічної допомоги, а саме[50]:

1) Причетність: слабкий зв'язок між національними стратегіями та бюджетним процесом;

2) Узгодження: обмежене використання національних систем; низький рівень відображення допомоги у бюджеті;

3) Гармонізація: обмежене використання програмних підходів;

4) Управління, орієнтоване на результат: більшості елементів управління, орієнтованого на результат, не існує;

5) Спільна відповідальність: відсутність формального механізму взаємної підзвітності.

Успішний економічний розвиток головним чином залежить у значній мірі від спроможності Уряду України реалізувати свої плани та розпорядитися державними ресурсами за посередництва власних установ та систем. У Паризькій декларації країни-реципієнти зобов'язалися зміцнити свої системи, а донори – використовувати такі системи у максимально можливій мірі. Однак, практика свідчить, що країни-реципієнти і донори ще не стали на шлях виконання цих зобов'язань. Рівень прогресу у сфері підвищення якості систем у різних країнах значно відрізняється.

У той час, як існують багато механізмів та систем координації управління міжнародної фінансової допомоги та координації донорів, найбільш ефективна система відповідала б основним зазначеним раніше вимогам являється Децентралізована система впровадження технічної допомоги зокрема. Впровадження цієї системи є доволі складним і довготривалим процесом і потребує багато зусиль з боку Уряду України.

Головною метою ДСВ являється впровадження заходів щодо передачі координації донорів у відповідальність країни-реципієнта, а також виконання ними багатьох функцій, якими займаються сьогодні донори. Також ця система передбачає визначення основних дій щодо програм та проектів країни (рис 3.5)

ДСВ в основному полягає у передачі зобов'язань із закупівель та укладення контрактів від Представництва ЄК до країни-бенефіціара, у час як за Комісією закріплюється загальна відповідальність згідно з Договорами ЄС. ЄК.

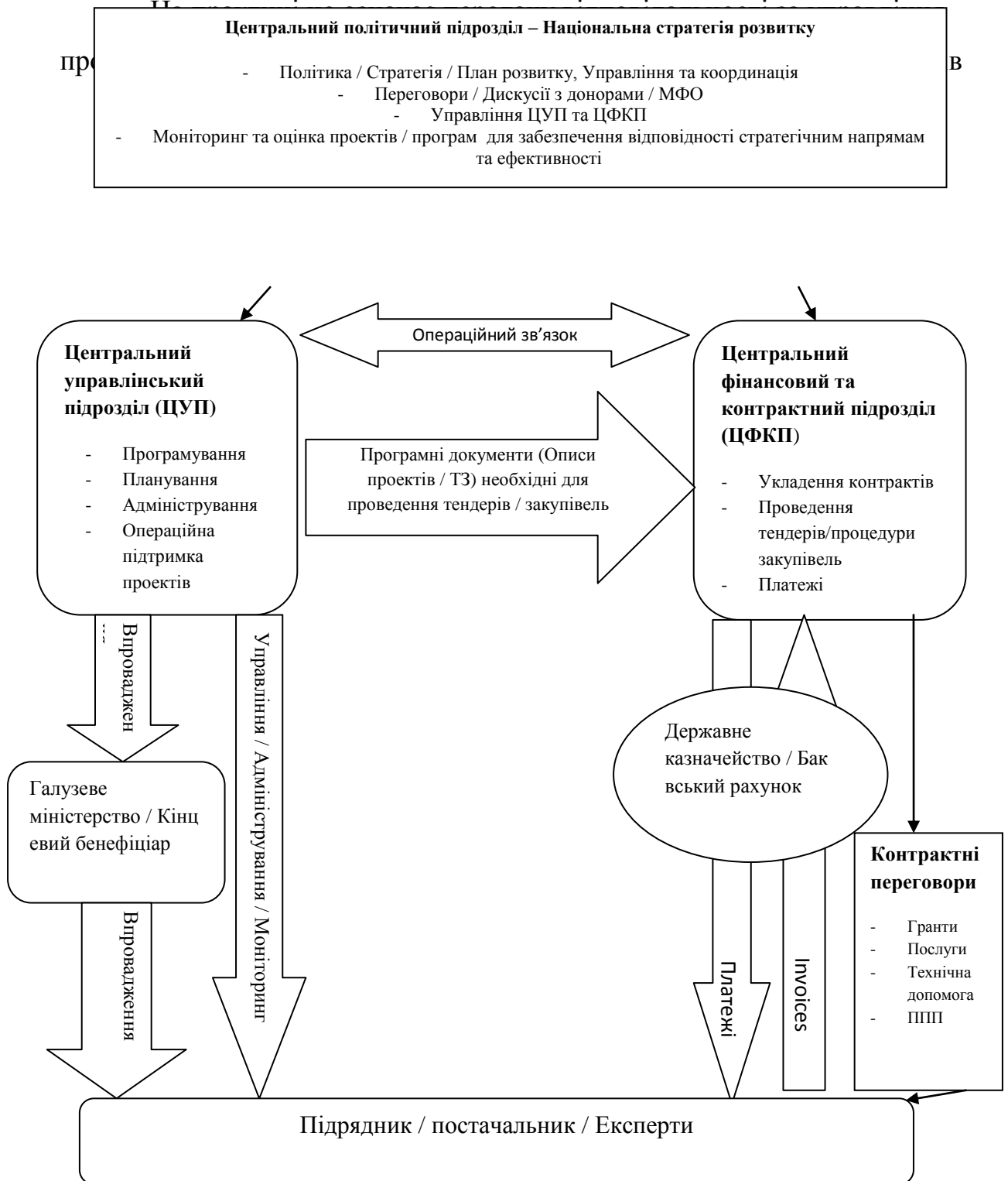

Рис 3.5. Схема загальної концепції Децентралізованої системи впровадження економічної допомоги, [43]

Зазвичай ДСВ має два основних компонента:

- 1) Фінансовий контроль, укладення контрактів та система фінансового виконання, яка забезпечує використання фінансових ресурсів Національного фонду (до якого можуть залучатись виключно фінансові ресурси донорів) та, зазвичай, адмініструється Центральним фінансовим та контрактним підрозділом (ЦФКП), що як правило працює у структурі Міністерства фінансів або у структурі, що пов'язана з цим міністерством). Наразі ця функція виконується окремими донорами;
- 2) Структура, відповідальна за програмування, адміністративні питання, пов'язані з стратегічною відповідністю планування проєктів, моніторингу та впровадження більш широким національним завданням розвитку. Зазвичай вона має назву Центральний управлінський підрозділ (ЦУП) який у більшості випадків розташовується у Міністерстві європейської інтеграції або у Мінекономрозвитку. Ця функція виконується Мінекономрозвитку, хоча на практиці донори виконують більшість цих функцій.

Існування третього підрозділу для загальної координації та контролю (Центральний політичний підрозділ) також є дуже бажаним – він може контролювати більш широкі стратегічні питання виконання (у випадку з ЄС, це питання *Створення* всебічної та *поглибленої зони вільної торгівлі* та Угода про асоціацію), забезпечувати відповідність національних стратегій та планів та діяльність донорів, а також підтримка стратегічних відносин з донорами. Наведена далі схема визначає три основні компоненти у контексті України.

Деякі короткострокові і довгострокові переваги такої системи включають:

- Наближення до структур ЄС тобто розбудова, яку розуміє міжнародна спільнота та працює з їх специфічними фінансовими та програмними системами: створення системи координації допомоги, включаючи програмування, виконання, фінансові та адміністративні витрати, контроль, та моніторинг, які будуть прийнятними для

структур ЄС (та держав-членів ЄС) та більш ефективно сприяють передачі коштів;

- Ефективний контроль та співучасть: ДСВ поступово з часом збільшить контроль та ступінь співучасті українських державних органів в управлінні міжнародною фінансовою допомогою та координації донорів;
- Ефективне програмування та укладення контрактів: створення структур як у плануванні, так і у фінансах, які є вкрай бажаними всередині структури;
- Бюджетна система для управління ТД, яка вкладається у рамки вимог державного бюджету та водночас є прийнятною для донорської спільноти: створення фінансових ресурсів за рахунок асигнувань донорів, який був би захищеним і розміщені донорські фінансові ресурси .

Необхідно наголосити, що розробка такої системи вимагатиме значного часу, зусиль та технічної допомоги. Фактично, найбільш імовірно, що цей процес триватиме 3-5 років безперервних та направлених зусиль. Але остаточні переваги є значними, а результати впровадження такої системи є важливими.

Якщо у минулі роки Європейська Комісія від імені країн-партнерів в основному власними силами проводила виконання програм, які фінансуються ЄС, останнім часом центральна брюссельська адміністрація передає все більше відповідальності органам країн-партнерів. Цей процес відбувався поступово і відрізняється не лише у залежності від країни, але і від сектору[69].

У спробі визначити оптимальну систему координації діяльності донорів, яка відповідатиме як поточним та майбутнім потребам України і стратегічним цілям розвитку було виявлено декілька ясних і очевидних проблем та розроблено низку рекомендацій. Деякі з цих питань з'явилися при проведенні огляду проблем та при оцінці обсягу роботи, що проводиться, у

той час, як багато цікавих питань виникли під час прямих переговорів з донорською спільнотою та відповідними міністерствами.

Деякі рекомендації, які можуть бути досить легко досягнуті, відносяться до причинно-наслідкового зв'язку між технічною допомогою та більш широкими реформами в Україні, а тому потрібно дослідити низку основних питань:

- 1) Підготовки ряд стратегій щодо розвитку секторів економіки та залучення донорської допомоги у проекти реалізації розвитку;
- 2) Має бути створена ефективна система координації діяльності донорів, яка пов'язує згадані стратегії та плани з діяльністю донорів;
- 3) Встановлення ефективної правової та регуляторативної база, які б підтримували систематичне впровадження програм донорів, що також є критичним фактором для ефективного використання;
- 4) Ведення обліку руху коштів наданих донорами на реалізацію програм та проектів;
- 5) Забезпечення наявності адекватних ресурсів, процедур та можливостей у державних органах країни бенефіціара для ефективного співробітництва, управління та сприйняття проектів, які впроваджуються у країні, має вирішальне значення для забезпечення ефективності донорської допомоги.

Усе зазначене вказує на те, що координуючі органи Уряду України мають провести всебічне дослідження системи управління міжнародною економічною допомогою та скоріше заново побудувати всю систему, ніж продовжувати працювати з існуючими структурами. Це займе деякий час, приблизно 2-3 роки, але створена структура буде ефективною та сприятиме подальшому просуванню України на шляху переходу, інтеграції, зростанню та розвитку.

Як Уряд, так і більшість донорських програм та проектів, підтримують керований Урядом процес оптимізації фінансових систем і механізмів на більш широкому бюджетному рівні і на рівні координації донорських коштів.

Всі донори мають спільне розуміння важливості питання перехідного процесу в Україні. Державна співучасть у програмах знаходиться у центрі уваги донорських програм, і подальше розширення співпраці з Урядом у сфері розробки та реалізації програм є важливим. Чітка узгодженість має вирішальне значення.

Міжнародна технічна допомога може бути потужним інструментом надання професійних консультацій і професійної підтримки країні-партнеру з перехідною економікою, або країні, що розвивається. Це передбачає надання професійних і компетентних порад і підтримки, що вимагає ефективного процесу відбору для забезпечення кращої та відповідної допомоги там, де вона найбільше необхідна. Вона також передбачає наявність ефективного середовища, яке сприйматиме ці поради та підтримку. Для забезпечення ефективності проектів, які надають змістовні і корисні поради, вирішальне значення має належне управління проектами на рівні країн-партнерів та секторів (галузевих міністерств).

Діяльність деяких програм та проектів донорів була розпочата пізніше запланованих термінів, що робить досить складним планування з точки зору Уряду або координації донорів. В ефективній системі координації діяльності донорів визначення термінів має вирішальне значення, оскільки воно відповідає певним вимогам і залежить від часу планування. Ця проблема виникає через багато причин, як з боку донорів, так і урядової сторони. Більш ефективне часове управління є важливим, оскільки сприяє усуненню перешкод на шляху до вчасного початку впровадження програм[82].

Підсумовуючи вище сказане, можна виділити загальні рекомендації щодо вдосконалення координації міжнародної економічної допомоги:

- 1) Встановити і визначити сутність міжнародної економічної допомоги, її стратегічні завдання трансформації та соціально-економічного розвитку країни.

2) Сприяти перебудові інституційних органів, що матимуть змогу здійснювати державну політику в сфері залучення і використання міжнародної економічної допомоги

3) Розробити концепцію національної системи програмування, координації та моніторингу реалізації міжнародної економічної допомоги, що дає поштовх для створення відповідної інфраструктури на центральному та регіональному рівнях.

4) Сприяти співпраці між Урядом України та донорськими організаціями щодо встановлення чітких етапів підготовки та впровадження проектів міжнародної економічної допомоги, забезпечити участь української сторони та донорів у підготовці основних завдань проектів та вирішенні проблемних питань в ході реалізації програм.

5) Створити карту проектів міжнародної технічної допомоги, на якій будуть зазначені: напрямки надання технічної допомоги, що відповідають стратегічним пріоритетам діяльності Уряду і напрямкам розвитку українського суспільства; конкретні проекти і програми, що здійснювалися та здійснюються різними донорськими організаціями, включаючи їх цілі, зміст та результати; проекти, які плануються або знаходяться в стадії підготовки.

6) Використати досвід країн-кандидатів у члени Європейського Союзу щодо використання міжнародної економічної допомоги, і особливо фондів.

7) Розробити і впровадити вимоги до проектів технічної допомоги та чіткі критерії оцінки їх ефективності.

Необхідно зазначити, що першою бажаною передумовою для комплексного реформування системи планування, впровадження та моніторингу фінансової та технічної допомоги, є усвідомлення гостроти проблеми на найвищому рівні[7].

Друга передумова – невідкладний і дійсний перехід до середньо- і довгострокового фінансово-економічного, а не лише політико-стратегічного

та декларативного планування. Мова повинна йти не тільки про політичні, але й про конкретні показники, які необхідно виконати для досягнення конкретних цілей принаймні у двох-трирічній перспективі.

Третя важлива передумова – апробування змін у механізмі управління міжнародною допомогою доцільно починати з сектора державних фінансів як ключового сектора, від злагодженості роботи якого залежить якість середовища, в якому працюють всі міжнародні донори в Україні.

Висновки до розділу 3

Надання міжнародної економічної допомоги в Україні хоч і стимулює розвиток країни, проте існують певні недоліки щодо її використання та залучення. Результативність надання такої допомоги на пряму залежить від реалізації програм і проектів, які часто-густо неповністю відповідають стратегічним цілям економічних і соціальних реформ. Така ситуація пов'язана із зовнішніми та внутрішніми чинниками, нечіткою координацією проектів, відсутності прозорості та відповідальності уряду країни за саму реалізацію програм та їх результати

Ефективний процес координації донорів передбачає структуровані рамки, які поєднують донорську допомогу з потребами та вимогами країни-партнера, в якій реалізується донорська програма. Для забезпечення таких структурованих рамок він також вимагає наявності конкретної цілі, мети для закріплення міжнародної економічної допомоги

Створення стійкого потенціалу у плануванні, управлінні й реалізації стратегій, а також у звітності стосовно результатів стратегій і програм – має вирішальне значення для досягнення цілей розвитку на підставі аналізу й діалогу під час реалізації, моніторингу й оцінки.

У той час, як існують багато механізмів та систем координації управління міжнародної фінансової допомоги, найбільш ефективною системою, яка б відповідала основним зазначеним раніше вимогам являється Децентралізована система впровадження технічної допомоги зокрема. Це

система координації донорів з передачею відповідальності країні-партнеру, оскільки саме ця країна виконуватиме багато з функцій, які на сьогодні виконуються донорами. Впровадження цієї системи є доволі складним і довготривалим процесом і потребує багато зусиль з боку Уряду України, проте така система забезпечує покращення ефективності реалізації проектів та одержання очікуваного результату.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено теоретичне узагальнення, обґрунтування значущості ролі міжнародної економічної допомоги як механізму реалізації цілей розвитку країн (у тому числі й в Україні), підвищення рівня залучення та використання як фінансової, так і технічної допомоги та вдосконалення інституційної бази щодо раціонального

використання міжнародної допомоги та координації її проектів. Результати проведеного дослідження дали змогу зробити такі висновки:

1. Міжнародна економічна допомога є одним з каналів, спрямованих на надання сприяння економічному розвитку найменш розвинутих країн світу та на вирішення гострих соціальних проблем. Визначення змісту феномена та поняття міжнародної економічної допомоги є проблемою міждисциплінарною: стосується галузей державного управління, права, економіки, міжнародних відносин. При наданні «допомоги» переслідуються як цілі подолання економічної відсталості, несприятливих наслідків форс-мажорних обставин, задоволення конкретних обмежених потреб, так і цілі впровадження своєї продукції на зарубіжні ринки, визначеного впливу на державу-одержувача.

2. Міжнародна офіційна допомога розвитку займає одне з пріоритетних місць у політиці міжнародного сприяння розвитку. Вона була започаткована Організацією економічного співробітництва і розвитку. Офіційна допомога розвитку – це ресурсна база, яка надається для реконструкції інфраструктури, інституцій, економіки, щоб подолати наслідки конфлікту (війни). Характерною ознакою допомоги для розвитку є її довготривалість. Така допомога надається на основі грантів та кредитів країн-донорів та міжнародних фінансових організацій.

3. Дослідження причинно-наслідкового ланцюга виникнення феномену міжнародна допомога дає змогу стверджувати, що цей процес є відносно давнім та широко вживаним інструментом економічного впливу на держави-суб'єкти міжнародних економічних відносин. Міжнародна офіційна допомога – це дієвий механізм, який спрямований на подолання бідності та покращення добробуту в країнах, що розвиваються. Збільшення її надання – необхідний виклик для розвинених країн .

4. Аналізуючи процес надання міжнародної допомоги донорів, можна виділити, що найбільшим світовим донором по наданні міжнародної економічної допомоги є Сполучені Штати Америки. Проте, надання офіційної

допомоги розвитку не завжди давала очікувані результати, що спричинило поступове зменшення обсягів допомоги не тільки з боку США, а й інших розвинених країн.

5. На основі світового досвіду використання міжнародної економічної допомоги можна виокремити основні принципи формування та спрямування міжнародної економічної допомоги для України: обґрунтування потреб країни в іноземному фінансуванні з урахуванням зовнішніх ефектів для кредиторів і донорів нашої країни; надавати перевагу програмам допомоги у форму грантів, а не кредитів; залучення позичкового фінансування від міжнародних фінансових організацій переважним є кредитування самоокупних інвестиційних проектів, що з часом генеруватимуть доходи для погашення накопичених боргів

6. Аналіз ефективності залучення та використання міжнародної економічної допомоги (як фінансової, так і технічної) у фінансуванні регіональних та національних проектів виявив: низьку ініціативність української сторони у розробці проектів; неузгодженість цілей та внутрішньої політики в Україні з інструментами, цілями, можливостями й напрямками діяльності міжнародних донорів; відсутність належного контролю, відповідальності та фінансової звітності з обох сторін за використані іноземні ресурси.

7. Задля покращення ефективності надання та використання міжнародної економічної допомоги потрібно виділити чотири цілі реформування координації донорської допомоги в Україні: забезпечення залучення допомоги для України задля реалізації реформ на національному та регіональному рівнях; встановлення прозорості і взаємну підзвітність, спостереження та моніторингу реалізації надання і використання міжнародної допомоги; сприяння покращення потоку інформації між зацікавленими сторонами і ефективною координації міжнародної допомоги.

8. На основі проведено аналізу можна стверджувати що процес координації міжнародної економічної допомоги має організаційний,

стратегічний та правовий характер. Ефективний процес координації донорів передбачає структуровані рамки, які поєднують донорську допомогу з потребами та вимогами країни-партнера, в якій реалізується донорська програма. Тому для оптимізації політики залучення та використання міжнародної економічної допомоги потрібно провести реформування державних інститутів та системи координації управління міжнародної фінансової допомоги та впровадити найбільш ефективну систему, яка б відповідала основним зазначеним раніше вимогам, і саме такою системою являється Децентралізована система впровадження технічної допомоги щодо залученої економічної допомоги. Головною метою ДСВ являється впровадження заходів щодо передачі координації донорів у відповідальність країни-реципієнта, а також виконання ними багатьох функцій, якими займаються сьогодні донори. Також ця система передбачає визначення основних дій щодо програм та проектів країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик В.
Міжнародна допомога з подолання бідності: теоретичні аспекти,

- світовий та вітчизняний досвід / В. Адамик, Н. Комар // Журн. європ. екон. – 2008. – Т. 7 (№ 1). – С. 57–75
2. Базилюк А. В.
Роль офіційної допомоги розвитку в реорганізації транспортної системи України / А. В. Базилюк, О. О. Миненко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1 (115). – С. 40–49.
3. Базилюк, А. В. Економічні наслідки міжнародної технічної допомоги в організації агробізнесу України [Текст] / А. В. Базилюк, О. О. Миненко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №9. – С. 24-33
4. Богдан, Т. П. Основні принципи формування і спрямування міжнародної фінансової допомоги для України [Текст] / Т. П. Богдан // Економіка України. – 2015. – № 4. – С. 36-44.
5. Бондаренко, Т. М. Необхідні заходи щодо контролю за цільовим фінансуванням, наданим іноземними державами під виробництво товарів, робіт, послуг [Текст] / Т. М. Бондаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 6. – С. 337-342.
6. Бородчук Н.
Нова мапа зовнішньої допомоги: наслідки для України / Н. Бородчук // Європ. акценти. – К. : МЦПД, 2012. – Ч. 19. – 4 с.
7. Браун С.
Іноземна допомога на практиці: научно-популярна література / С. Браун; Пер. с англ. О. Матвієнко. - К. : Основи, 1994. - 182 с.
8. Важнейшие события 2004-го финансового года / По материалам отчета Всемирного банка // Международная экономика. – 2006. – № 6. – С. 73–75.
9. Васильева М.
О. Зарубіжна допомога в системі пріоритетів зовнішньої політики США : автореф. дис.канд. політ. наук : спец. 23.00.04 / Васильева М. О. – К., 2011. – 20 с.

10. Васильєва М.
О. Нова парадигма ефективності зарубіжної допомоги розвитку / М. О. Васильєва // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К. : ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – Вип. 93. – Ч. 1. – С. 103–107.
11. Вульфенсон Дж., Бургиньон Ф. Оглядываясь в прошлое, заглядывая в будущее. Развитие и сокращение масштабов бедности. – МБРР / Всемирный банк, 2004. – 38 с.
12. Годовой отчет Международного валютного фонда за 2011 год “Обеспечение справедливого и сбалансированного роста” [Электронный ресурс]. — Режим доступа http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/ar/2011/pdf/ar11_rus.pdf.
13. Губа Є. О. Брак коштів. Внесення та повернення фінансової допомоги [Текст] / Євгеній Губа // Справочник економіста. – 2015. – № 8 : Биологические активы по МСФО. – С. 33-37.
14. Гудзь, Ю. Ф. Міжнародна допомога та її вплив на підприємницьке середовище в Україні [Текст] / Ю. Ф. Гудзь // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – №5. – С. 34-36.
15. Гур'єв, С. О. Принципи управління наданням гуманітарної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій [Текст] / С. О. Гур'єв, А. В. Терент'єв, Н. І. Іскра // Економіка та держава. – 2011. – №5. – С. 105-110.
16. Газізуллін І., Гончар М., Коломієць О. та ін.. Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України /; за ред. В. Мартинюка. Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К.: Агентство «Україна», 2009. – с.8
17. Дейнеко, Л. В. Ключові аспекти "плану Маршалла" для України у промисловій сфері [Текст] / Л. В. Дейнеко, М. М. Якубовський, І. А. та ін. Шовкун // Економіка України. – 2015. – № 4. – С. 70-77.
18. Державна Служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

19. Договір між Україною та Європейським інвестиційним банком про співробітництво та діяльність Постійного представництва ЄІБ в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/971_005.
20. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри / За ред. С.Юрія, Є. Савельєва. — К.: 2007.-595с.
21. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ebrd.com/ru/home.html>
22. Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.eib.org/>
23. Зябкин, А. И. Организация Объединенных Наций (ООН) - универсальная международная организация общей компетенции: учеб. пособ. / А. И. Зябкин. — С-Пб. : ИВЭСЭП, 2008. —440с.
24. Кістерський Л. Л. Міжнародна технічна допомога: шляхи підвищення ефективності / Л. Л. Кістерський, Т. В. Липова. — К. : [б. в.], 2010. — 240с.
25. Ковбасюк Ю. Система міжнародних організацій: класифікація / Ю. Ковбасюк // Статистика України. — 2003. — № 3. — С. 66–68.
26. Колосок, А. М. Адресна матеріальна допомога як елемент соціально відповідальної держави [Текст] / А. М. Колосок // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 12. — С. 127-131.
27. Комар Н. В. Міжнародна економічна допомога в процесі реалізації стратегії подолання бідності в Україні : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.02 / Комар Н. В. — Тернопіль, 2008. — 20 с.
28. Комар Н.В. Напрямки надання міжнародної фінансової та технічної допомоги в рамках Плану Маршалла [Текст] / Наталія Комар // Вісник

- Тернопільського національного економічного університету. – 2012. – Вип. 1 : січ.-берез. – С. 172-181.
29. Коновалова О. Виплата вихідної допомоги [Текст] / Олена Коновалова, Сергій Коновалов // Вісник. Право знати все про податки і збори. – 2016. – № 37 : Митне оформлення товарів. – С. 19
30. Корюкалов М. В. Політика Європейського Союзу із надання зовнішньої допомоги для розвитку : автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 23.00.04 / Корюкалов М. В. – К., 2012. – 20 с.
31. Корюкалов, М.А. Зовнішня допомога Європейського Союзу Україні в рамках Східного партнерства [Текст] / М. Корюкалов // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 98, ч.1. – С. 32-34.
32. Коссак В.М. Правове регулювання іноземних інвестицій та міжнародної технічної допомоги в Україні [Текст] : підручник / Володимир Коссак, Марія Михайлів, 2009. - 306с.
33. Лисенко О. В. Роль міжнародної технічної допомоги Європейських фондів у фінансуванні регіональних проектів розвитку в Україні [Текст] / Олександр Лисенко // Світ фінансів. – 2009. – Вип. 3. – С. 175-183.
34. Литвиненко, І. П. Роль міжнародних організацій у процесі надання Україні міжнародної технічної допомоги [Текст] / І. П. Литвиненко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 2. – С. 185-190.
35. Макота Г. З. Державне управління міжнародним технічним співробітництвом України з Європейським Союзом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 - теорія та історія державного управління / Галина Зенонівна Макота. – Львів : ЛРІДУ НАДУ при ПУ, 2015. – 20 с.

- 36.Мартинович, Д. Є. Аналіз ефективності публічних закупівель як інструменту державної допомоги [Текст] / Д. Є. Мартинович // Інвестиції : практика та досвід. – 2016. – № 18. – С. 70-76
- 37.Мартыненко И. Н. Особенности деятельности Всемирного банка в Украине // Вісник Економічної науки України. – 2005. – № 2. – С. 118–124.
- 38.Міжнародна економіка: Підручник/А. П. Румянцев, Г.Н. Климко, В.В. Рокоча та ін. За ред. А.П. Румянцева.-К.: Знання-Прес,2003.-447 с.
- 39.Міжнародні фінанси / За ред. Рогача О. І. – К.: Либідь, 2003. – 740 с.
- 40.Міжнародні фінанси: Підручник /Рогача О.І. – К.: Либідь, 2003.-740 с
- 41.Міністерство Великої Британії у справах міжнародного розвитку: плани щодо співробітництва з Україною в області розвитку / Посольство Великої Британії в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.britishembassy.gov.ua/servlet>
- 42.Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
- 43.Мурашко Т. С.Поворотна фінансова допомога [Текст] / Тарас Мурашко // Вісник. Право знати все про податки і збори. – 2015. – № 24 : Переміщення товарів між митницями. – С. 17-19
- 44.Никифорок, О. І.Перспективи фінансування транспортних проектів у рамках міжнародної фінансової допомоги [Текст] / О. І. Никифорок, Л. Ю. Чмирьова, Н. О. Федяй // Економіка України. – 2015. – № 4. – С. 45-57.
- 45.Оверланд И. ОЭСР и помощь развитию коренных народов российского севера // МЭМО. – 2004. – № 1. – С. 113–115.
- 46.Палюх О. О. Реформування системи використання міжнародної технічної допомоги в Україні : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.03 / Палюх О. О. – К., 2012. – 18 с.
- 47.Плоский К. В. Актуальні завдання розвитку державного управління щодо залучення міжнародної технічної допомоги в Україні / К. В.

- Плоский // Зб. тез XIII міжнар. наук. конгресу, Харків, 21–22 берез. 2013 р. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2013. – С. 322–324.
48. Поляк, Н. Впровадження стандартів Європейського кодексу соціального забезпечення в Україні на шляху інтеграції до ЄС: проблеми та перспективи [Текст] / Н. Поляк // Україна: аспекти праці. – 2015. – № 3. – С. 38-43
49. Портал Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>
50. Представництво Європейського Союзу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk
51. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 153 від 15.02.2002 р. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF>
52. Рамкова програма допомоги ООН для України: 2006–2010 рр. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/index.php>
53. Рибальченко К. О. Механізм підвищення ефективності співпраці України за світовим банком в умовах глобалізації [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 - світове господарство і міжнародні економічні відносини / Катерина Олександрівна Рибальченко. – К. : ІСЕІМВ, 2011. – 20 с.
54. Світовий Банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>
55. Серватюк, В. М. Залучення міжнародної допомоги на прикладі державної прикордонної служби України [Текст] / В. М. Серватюк, В. В. Івко // Інвестиції : практика та досвід. – 2012. – № 12. – С. 109-112.

- 56.Смирнов, И. Г.Логистика международных гуманитарных и миротворческих операций [Текст] / И. Г. Смирнов // Логистика: проблемы и решения. – 2011. – май-июнь (№3). – С. 80-83.
- 57.Стюарт, Ю. Державна допомога в окремих «чутливих» галузях економіки України [Текст] / Ю. Стюарт, С. Цемнолонскіс // Економіка України. – 2015. – № 11. – С. 32-44.
- 58.Хуторний Д. М. Міжнародна технічна допомога: податковий та бухгалтерський облік [Текст] / Дмитро Хуторний // Податки та бухгалтерський облік. – 2011. – 30 травня (№43). – С. 32-36.
- 59.Чувахина, Л. Г.Стратегия США в отношении Украины [Текст] / Л. Г. Чувахина // Международная экономика. – 2015. – № 5-6. – С. 44-48.
- 60.Шакиров, А.США: официальная помощь развитию [Текст] / А. Шакиров // Мировая экономика и международные отношения. – 2012. – № 3. – С. 43-51.
- 61.Шамборовський, Г. О.Регіональна політика Європейського Союзу [Текст] : навч. посіб. / Г. О. Шамборовський. – К. : Знання, 2011. – 192 с. – (Факультету міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка - 20 років). – Режимдоступу :http://library.tneu.edu.ua/images/stories/zmist/2014/літш/шамборовський_регіональна_політика_2011.pdf.
- 62.Шаров, О. М.Уроки та перспективи "плану Маршалла" для України [Текст] / О. М. Шаров // Економіка України. – 2015. – № 4. – С. 12-18.
- 63.Шут, С. О.Особливості використання міжнародної технічної допомоги як фінансової складової національних проєктів [Текст] / С. О. Шут // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 11. – С. 112-119
- 64.Щерба Х. І. Фіскальні інструменти регулювання доходів населення в економіці України [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.01 - економічна теорія та історія економічної думки / Христина Іванівна Щерба. – Львів : ЛНУ, 2009. – 20 с.

- 65.23 principles and good practice of humanitarian donorship. – Good Humanitarian Donorship [Electronic resource]. — Access mode : <http://www.goodhumanitarianandonorship.org/gns/principles-good-practice-ghd/overview.aspx>
- 66.Alesina, A. Do corrupt governments receive less foreign aid? [Electronic resource] / A. Alesina, B. Weder // American Economic Review. – 2002. – Vol. 92. – P. 1126-1137. – Mode of access: http://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4553011/alesina_corruptgovernments.pdf
- 67.Angeles L. Aid effectiveness: The role of the local elite [Electronic resource] / L. Angeles, K.C. Neanidis // Journal of Development Economics. – 2009. – Vol. 90. – P. 120-134. – Mode of access: <http://eprints.gla.ac.uk/40475/>
- 68.Articles of Agreement of the International Monetary Fund (1944) – Washington,D.C.: International Monetary Fund,2011.
- 69.Boone, P. Politics and the effectiveness of foreign aid / P. Boone // European Economic Review. – 2014.
- 70.Buccella, D.Product market cooperation under efficient bargaining with different disagreement points: a result [Текст] / D. Buccella // Economics and Business Review. – 2015. – №4. – С. 14-24.
- 71.DAC Statistical Reporting Directives, December 2010 // Development Cooperation Directorate Development Assistance Committee [Electronic resource]. — Access mode : <http://www.oecd.org/dac/38429349.pdf>.
- 72.Doucouliagos, H. The aid effectiveness literature: The sad results of 40 years ofresearch [Electronic resource] / H. Doucouliagos, M. Paldam // Journal of Economic Surveys. – 2009. – Vol. 23. – P. 433-461. – Mode of access:<http://ideas.repec.org/p/cam/camdae/0773.htm>.
- 73.Evans T.L. Understanding the Political Economy of Enforced Dependency in the Globalized World. A Springboard for Sustainability-oriented Action [Electronic resource] / T.L. Evans // 2011. - Mode of

- access:http://www.feasta.org/documents/enforced_dependency/enforceddependency.pdf
74. Fleck, R.K. Changing aid regimes? U.S. foreign aid from the Cold War to the War on Terror [Electronic resource] / R.K. Fleck, C. Kilby // Journal of Development Economics. – 2010. – Vol. 91. – P. 185-197. – Mode of access:http://www.relooney.info/0_NS4053_67.pdf
75. Gillies, M., Perkins, D., Roemer, M., Snodgrass, D. Economics of Development. – New York, London. W.W Norton & Company, 2002. – 589p.
76. Globalization, Growth and Poverty //Building an inclusive work economy. A Work Bank Policy Research Report. Oxford University Press, 2002.
77. Herzer, D. The Effect of Foreign Aid on Income Inequality: Evidence from Panel Cointegration [Electronic resource] / D. Herzer, P. Nunnenkam. – Mode of access: http://www.ifw-members.ifw-kiel.de/publications/the-effect-of-foreign-aid-on-income-inequality-evidence/KWP_1762.pdf
78. Hodler, R. Rent seeking and aid effectiveness [Electronic resource] / R. Hodler //International Tax and Public Finance. – 2007. – Vol. 14. P. 525-541. – Mode of access: <http://ideas.repec.org/a/kap/itaxpf/v14y2007i5p525-541.html>
79. Kevin Prigmore. Sweden's Strategic Role in Assisting Ukraine Come Closer to the European Union-Section. Using Twinning and TAIEX to Ukraine's Advantage and enhancing the performance of SIDA in implementation of these instruments/[Electronic resource] - Mode of access: http://www.wider-europe.org/files/Trinning_and_TAIEX_inUkraine.pdf
80. Kistersky L. Aid effectiveness management for economic reforms in Ukraine. Nauk. Visnyk Nats. Akad. Stat., Oblik., Aud. – Sci. Bull. of the Nat. Acad. of Statist., Account, and Audit, 2014, No. 1, pp. 37–43.
81. Lutsevych O. How to Finish a Revolution: Civil Society and Democracy in Georgia, Moldova and Ukraine Russia and Eurasia [Electronic Resource] / O. Lutsevych. – Mode of access : URL :

http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0113bp_lutsevych.pdf

82. M. Ozer. The Effects of the Marshall Plan Aids to the Development of the Agricultural Sector in Turkey, the 1948-1953 Period. *International Journal of Economics & Financial Issues (IJEFI)*, 2014, vol. 4, issue 2, 427 p.
83. McGillivray, M. Controversies over the impact of development aid: It works; it doesn't; it can, but that depends [Electronic resource] / M. McGillivray, S. Feeny, N. Hermes, R. Lensink // *Journal of International Development*. – 2006. – Vol. 18. – Mode of access: <http://ideas.repec.org/p/cam/camdae/0765.htm>.
84. Meschi, E. Trade and income inequality in developing countries / E. Meschi, M. Vivarelli // *World Development*. 2009.
85. Murray P. Marshall Plan Technical Assistance, the Industrial Development Authority and Irish Private Sector Manufacturing Industry, 1949_52 / Department of Sociology. – Ireland : National Institute for Regional and Spatial Analysis National University of Ireland, Maynooth, 2008. – 53 p.
86. Nielsen L. Classifications of Countries Based on Their Level of Development: How it is Done and How it Could be Done [Electronic resource] / L. Nielsen // *IMF Working Paper*. - 2011. - Mode of access: http://www.relooney.fatcow.com/0_NS4053_1504.pdf.
87. Nissanke, M. Channels and Policy Debate in the Globalisation-Inequality-Poverty Nexus / M. Nissanke, E. Thorbecke // *WIDER Discussion / Paper no. 2005/08*.
88. Ozer M. The Effects of the Marshall Plan Aids to the Development of the Agricultural Sector in Turkey, the 1948_1953 Period // *International Journal of Economics & Financial Issues (IJEFI)*. – 2014.
89. Rajan, R.G. Aid, Dutch disease, and manufacturing growth [Electronic resource] / R. G. Rajan, A. Subramanian // *Journal of Development Economics*. – 2011. – Vol. 94. – P. 106-118. – Mode of access: <http://edepot.wur.nl/197584>

90. Reforming Technical Cooperation and Project Implementation Units for External Aid provided by the European Commission // A Backbone Strategy [Electronic resource]. — 2008. — July. — Access mode : <http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/>
91. Selaya, P. Does foreign aid increase foreign direct investment? [Electronic resource] / P. Selaya, R. V. Sunesen. — Mode of access: <http://econpapers.repec.org/paper/kudkuiedp/0804.htm>
92. Shafiullah, M. Foreign aid and its impact on income inequality [Electronic resource] / M. Shafiullah // International Review of Business Research Papers. — 2011. — Vol. 7. - № 2. — P. 91-105. — Mode of access: <http://www.bizresearchpapers.com/7.Shafiullah-FINAL.pdf>
93. Soubbotina, T. P. Foreign Aid and Foreign Investment // Beyond Economic Growth. The World Bank, Washington, 2000. — P. 73–77.
94. Tavares, J. Does foreign aid corrupt? [Electronic resource] / J. Tavares // Economics Letters. — 2003. — Vol. 79. — P. 99–106. — Mode of access: <http://www.dochas.ie/Shared/Files/4/DoesForeignAidCorruptFinal.pdf>
95. The Marshall Plan: A Retrospective, edited by S. Hoffman and Ch. Maier. Boulder, Westview Press, 1984.
96. The Marshall Plan: A Retrospective. Edited by Stanley Hoffman and Charles Maier. — Westview Press/Boulder and London, USA, 2013. — 143 p.